

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

PUL SİYASƏTİ İCMALI

Yanvar - İyun 2022

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
I. Qlobal iqtisadi mühit və xarici sektor	4
1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər	4
1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər	9
II. Azərbaycanda makroiqtisadi proseslər	14
2.1. Məcmu daxili tələb	14
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq	19
2.3. İnflyasiya	23
III. Pul və məzənnə siyasəti	29
3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi	29
3.2. Pul siyasəti alətləri	32
3.3. Pul təklifi	35
İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər	38

ABREVIATURALAR

AMB	Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
Bİİ	Biznes İnam İndeksi
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
BXİ	Birbaşa Xarici İnvestisiyalar
Qİİ	Qlobal İqtisadi İcmal
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
DGK	Dövlət Gömrük Komitəsi
FAO	BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatı
FES	Federal Ehtiyatlar Sistemi
İEOÖ	İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr
İEÖ	İnkişaf Etmiş Ölkələr
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
İİİ	İstehlakçı İnam İndeksi
İQİ	İstehlak Qiymətləri İndeksi
KİQİ	Kənd Təsərrüfatı Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
NEM	Nominal Effektiv Məzənnə
OPEC	Neft İxrac Edən Ölkələrin Təşkilatı
ÖİMDN	Ötən İlin Müvafiq Dövrünə Nəzərən
REM	Real Effektiv Məzənnə
RSM	Real Sektorun Monitorinqi
SİQİ	Sənaye Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
ÜTT	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı
XV	Xarici Valyuta
XDA	Xalis Daxili Aktivlər
XXA	Xalis Xarici Aktivlər

ÖN SÖZ

Hesabat dövrü üzrə pul siyasətinin həyata keçirilməsi mühiti qlobal iqtisadi proseslərin ölkə iqtisadiyyatına çoxtərəfli təsirləri ilə xarakterizə olunur. Dünya əmtəə bazarlarında qiymətlərin qalxması, ticarət tərəfdaşı ölkələrində inflyasiyanın yüksəlməsi və təchizat-logistika problemlərinin qalması ölkə daxilində inflyasiyaya artırıcı təsir etmişdir. Tədiyə balansı və daxili iqtisadi aktivliyin dəstəklənməsi baxımından isə beynəlxalq konyunktur Azərbaycan üçün əsasən əlverişli olmuşdur. Əsas ixrac məhsullarının dünya qiymətlərinin yüksək olması və qeyri-neft ixrac potensialının reallaşması xarici sektor göstəricilərinin yaxşılaşması və ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının artımı ilə müşayiət olunmuşdur.

Hesabat dövründə Mərkəzi Bankın pul siyasəti monetar amillər vasitəsilə inflyasiya təzyiqlərinin yumşaldılmasına yönəldilmişdir. Faiz dəhlizinin parametrlərinə dair qərarlar faktiki və proqnozlaşdırılan inflyasiyanın amilləri, habelə risklər balansı nəzərə alınmaqla qəbul edilmişdir. Pul kütləsi iqtisadiyyatın tələbinə uyğun olaraq idarə edilmişdir. Mərkəzi Bank monetar siyasət hədəflərinə nail olmaq üçün arsenalındakı alətlərdən adekvat istifadə etmişdir. Xarici sektor göstəricilərinin yaxşılaşması şəraitində valyuta bazarında təklifin genişlənməsi və manatın nominal effektiv məzənnəsinin möhkəmlənməsi inflyasiya idxalının məhdudlaşdırılmasında xüsusi rol oynamışdır. Valyuta bazarındakı son meyillərin yaratdığı gözləntilər fonunda depozitlərin de-dollarlaşması davam etmişdir.

I. QLOBAL İQTİSADI MÜHİT VƏ XARİCİ SEKTOR

1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər

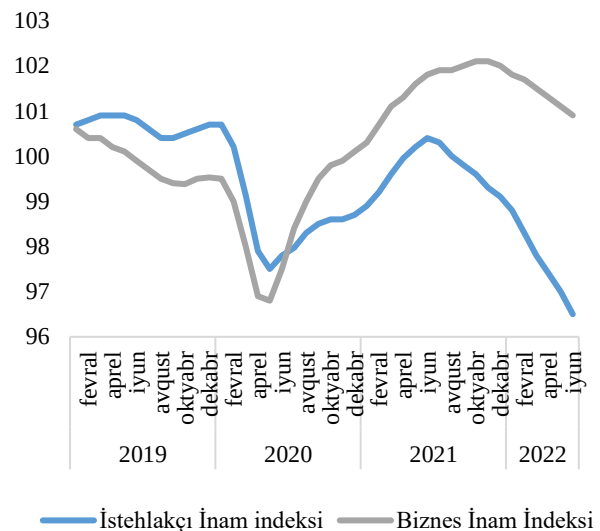
2022-ci ilin I yarısında dünyanın iqtisadi mənzərəsi pandemiyanın yaratdığı problemlərə əlavə olaraq geosiyasi gərginliyin artması və bunun çoxtərəfli təsirləri ilə xarakterizə olunur. Qlobal bazarlarda enerji və ərzaq qiymətlərinin yüksək səviyyədə qərarlaşması, təchizat zəncirindəki maneələrin qalması, II rübdə Rusiya və Çin kimi ölkələrdə məcmu buraxılışın azalması, ABŞ-da istehlak xərclərinin aşağı düşməsi staqflyasiya risklərini artırmışdır.

Yüksək qeyri-müəyyənliklər fonunda dünyada iqtisadi aktivlik göstəriciləri cari ilin I yarısında azalma meyilli olmuşdur. İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (İƏİT) ölkələri üzrə İstehlakçı İnəmi İndeksi (İİİ) və Biznes İnəmi İndeksinin (Bİİ) azalmasına geosiyasi gərginliyin artması əlavə impuls vermişdir.

Xüsusilə aparıcı iqtisadiyyatlarda faktiki inflyasiyanın qəbul edilmiş

hədəfləri üstələməsi, maliyyə şərtlərinin sərtləşməsi, geosiyasi və geoiqtisadi gərginlik, iqtisadi artım göstəricilərinin aşağı düşməsinə səbəb olmuşdur.

Qrafik 1. İƏİT ölkələrində qabaqlayıcı iqtisadi aktivlik indeksləri

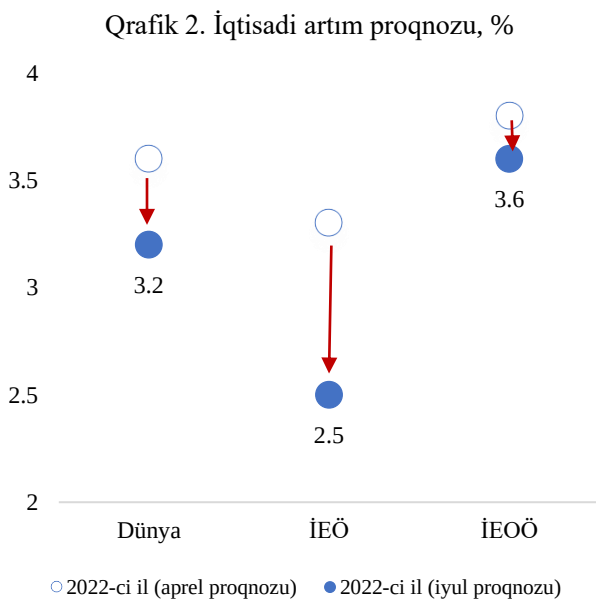

Mənbə: İƏİT

Son meyilləri nəzərə alaraq beynəlxalq təşkilatlar qlobal iqtisadi artım proqnozlarını azalma istiqamətində təshih etmişlər. Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) 2022-ci ilin iyulunda dərc etdiyi “Qlobal İqtisadi İcmal” hesabatında qlobal artımın 2022-ci ildə 3.2%, 2023-cü ildə isə 2.9% olacağı proqnozlaşdırılır ki, bu da aprel hesabatındakı proqnozlardan müvafiq olaraq 0.4 və 0.7 faiz bəndi aşağıdır.

BVF-nun İnkişaf Etmiş Ölkələr (İEO) qrupu üzrə son iqtisadi artım proqnozu 2.5% olmaqla aprel

proqnozuna nəzərən 0.8 faiz bəndi aşağı salınmışdır. O cümlədən iqtisadi artım proqnozlari ABŞ üzrə 2.3%, Avrozonada 2.6%, Yaponiya üzrə 1.7%, Birləşmiş Krallıq üzrə isə 3.2% səviyyəsinə endirilmişdir. Bu əsasən geosiyasi və geoiqtisadi gərginlik nəticəsində formalaşan yüksək enerji qiymətləri, monetar və fiskal siyasətdə dəyişikliklər, habelə təchizat zəncirində davamlı fasilələrlə əlaqələndirilir.

Mənbə: BVF

Geosiyasi gərginlikdən daha çox təsirlənən Avrozonada Rusiyadan enerji asılılığını azaltmaq və enerji təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə enerjiyə qənaət və təbii qazın alternativ mənbə ilə əvəz edilməsi yollarının axtarışındadır.

Bununla belə bir sıra İEO-də işsizlik səviyyəsi tarixi minimuma enmişdir. Belə ki, ABŞ-da 3.6%, Avrozonada 6.6%, Yaponiyada 2.6%, Birləşmiş Krallıqda isə 3.8% təşkil etmişdir (iyun 2022). Əksər İEO-də əhalinin nominal gəlirlərinin artmasına baxmayaraq real gəlirlərin azalması müşahidə olunur. Eyni zamanda investisiya şərtlərinin çətinləşməsi iqtisadi artıma təsirsiz ötürmüşdür.

İqtisadi aktivlik göstəricilərinin pisləşməsi fond indekslərində də özünü büruzə verir. I yarımillik ərzində İEO-in aparıcı fond indeksləri olan “Dow Jones” 14.96%, “S&P 500” 19.09%, “Nasdaq” 29.10%, “FTSE Eurotop” 1.46% və “Nikkei” isə 8.3% dəyər itirmişdir.

BVF-nin iyul hesabatında 2022-ci ilə İEOÖ üzrə iqtisadi artım proqnozu aprel hesabatına nəzərən 0.2 faiz bəndi azaldılaraq 3.6% səviyyəsində müəyyənləşdirilmişdir. İEOÖ-in iqtisadiyyatları üçün iqtisadi artım proqnozunun aşağıya doğru reviziya edilməsi geosiyasi gərginliklə yanaşı, İEO-dən borclanmanın bahalaşması və Çində daşınmaz əmlak sektorundakı

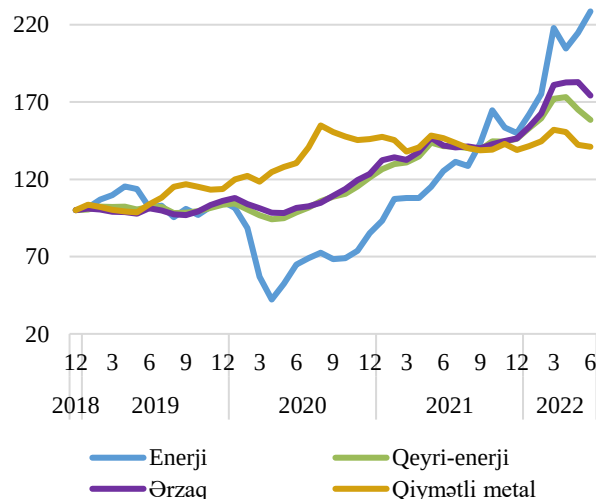
böhranla izah edilir. Bundan əlavə, Çində COVID-19-a yoluxma hallarının yenidən artması ilə “sıfır-COVID” strategiyasına uyğun olaraq hərəkət məhdudiyyətlərinin tətbiqi İEOÖ-in iqtisadi artımını ləngidən faktorlardan biri kimi qiymətləndirilir. Rusiyaya qarşı maliyyə sanksiyaları, o cümlədən idxal və ixrac qadağaları Rusiyanın xarici gəlirlərini azaldaraq iqtisadiyyatına ciddi təsir göstərməkdədir. Bu Rusiya iqtisadiyyatından asılı olan İEOÖ-in iqtisadiyyatlarına da mənfi təsir edir.

Hesabat dövründə dünyada inflyasiya təzyiqlərinin artması davam etmişdir. Həm aparıcı iqtisadiyyatlar, həm də İEOÖ-in əksəriyyətində faktiki inflyasiya mərkəzi bankların hədəfini əhəmiyyətli üstələmişdir.

Qeyd olunanları nəzərə alaraq BVF iyul hesabatında 2022-ci il üzrə inflyasiya proqnozlarını yenidən yüksəlmə istiqamətində reviziya etmişdir. 2022-ci il üçün inflyasiya İEOÖ-də 6.6%, İEOÖ-də 9.5% səviyyəsində proqnozlaşdırılır ki, bu, da aprel proqnozundan müvafiq olaraq 0.9 və 0.8 faiz bəndi yüksəkdir.

İnflyasiya təzyiqlərinin yüksəlməsi əsasən gərginləşən geosiyasi vəziyyət və sanksiyaların təsiri ilə dünya bazarındakı əmtəə qiymətlərinin yüksəlməsi və təchizat zəncirində problemlərlə əlaqədardır. Dünya Bankının (DB) əmtəə bazarları haqqında son hesabatına əsasən cari ilin I yarısında enerji qiymətləri 52%, qeyri-enerji qiymətləri 8%, ərzaq qiymətləri 19% artmışdır. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatına (FAO) görə 2022-ci ilin I yarısında ərzaq qiymətləri 15.4% artmışdır. Ən çox bahalaşma yağ, dənli bitkilər və süd məhsulları üzrə müşahidə edilmişdir.

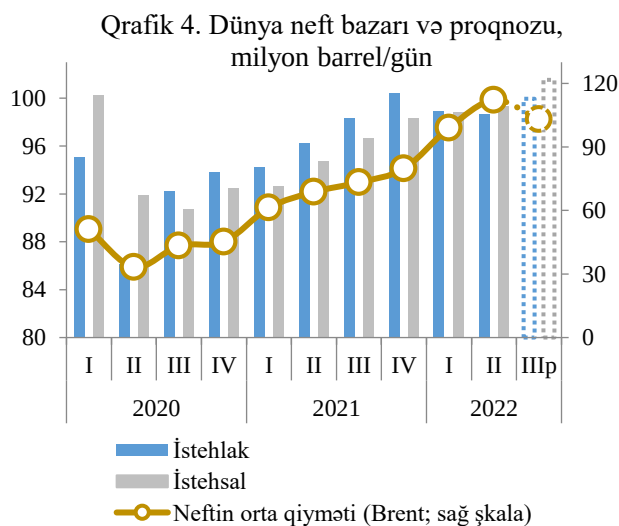
Qrafik 3. Əmtəə qiymətləri indeksi (2018 dekabr = 100)

Mənbə: Dünya Bankı

Göründüyü kimi hesabat dövründə enerji məhsulları bazarında daha yüksək

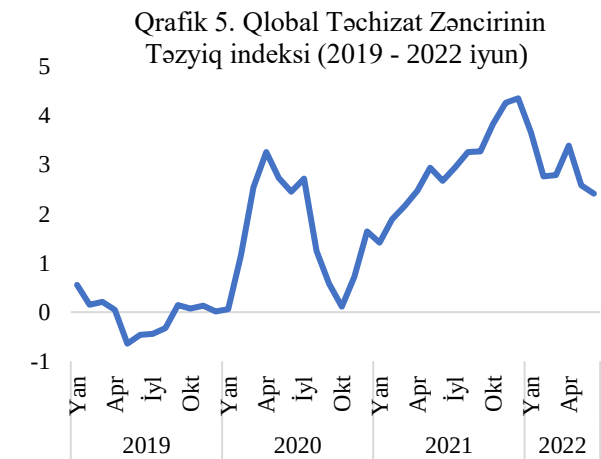
bahalaşma qeydə alınmışdır. Brent markalı neftin bir barel üçün orta qiyməti 2022-ci ilin I yarısında təqribən 105 ABŞ dolları olmuşdur ki, bu da 2021-ci ilin orta qiymətindən (70.9 ABŞ dolları) 49% çoxdur. BVF-nin son hesabatında neftin 1 barelinin 2022-ci ildə ortalama 103.9 ABŞ dolları (aprel proqnozu 106.8 ABŞ dolları), 2023-cü ildə 91.1 ABŞ dolları (aprel proqnozu 92.6 ABŞ dolları) səviyyəsində olacağı proqnozlaşdırılır.

Mənbə: ABŞ Enerji İnformasiya Administrasiyası (EIA)

ABŞ Enerji İnformasiya Administrasiyasına (EIA) görə geosiyasi risklərin təsiri, OPEC++ ölkələrinin neft hasilatının hədəf səviyyəsindən aşağı olması və qlobal neft ehtiyatlarında azalma neft qiymətlərinin kəskin artmasına səbəb olmuşdur.

2022-ci ilin I yarısında qaz qiymətlərində yüksək dalğalanma baş vermişdir. Avropada təbii qazın qiyməti mart ayında 1000 kub metr üçün 2000 ABŞ dollarını ötmüşdür. ABŞ bazarında təbii qazın qiymətinə Avropa və Asiya arasında maye qaz ehtiyatlarının artırılması uğrunda gedən mübarizə də təsir göstərir.

Pandemiya dövründən bəri tədarük xətlərinin hələ də tam bərpa olunmaması və geosiyasi gərginliyin artması daşınma-logistika xərcləri vasitəsilə dünyada inflyasiya təzyiqlərinə təsir etməkdə davam edir. Nyu-York Federal Ehtiyat Sistemi tərəfindən hesablanan Qlobal Təchizat Zəncirinin Təzyiq İndeksinin son vaxtlar müəyyən qədər azalmasına baxmayaraq, hələ də yüksək səviyyədə qalması təchizat zəncirindəki yüksək maneələri göstərir.

Yüksək inflyasiyanın qalıcılığı və inflyasiya gözləntilərinin yüksəlməsi mərkəzi banklar tərəfindən pul siyasətinin sərtləşdirilməsinə səbəb olmuşdur. İlin əvvəlindən bəri 66 mərkəzi bank tərəfindən faiz dərəcəsi artırılmış, 3 mərkəzi bank (Çin, Rusiya, Özbəkistan) tərəfindən azaldılmış, 16 mərkəzi bank tərəfindən isə sabit saxlanılmışdır. İlin ötən dövründə başlıca siyasət dərəcəsini ABŞ Federal Ehtiyatlar Sistemi (FES) 0-0.25% səviyyəsindən 1.5-1.75% səviyyəsinə, İngiltərə Bankı 0.25%-dən 1.25%-ə, Avropa Mərkəzi Bankı (ECB) isə 0-0.25%-dən 0.5-0.75%-ə qaldırmışdır.

BVF-nin son hesabatına əsasən qlobal risklər əsas etibarilə Avropada gərginləşən geosiyasi və geoiqtisadi vəziyyət, Şərqi Asiyada artım tempinin səngiməsi və ABŞ-da resessiya təhlükəsi nəticəsində artmışdır. Ümumilikdə, bu risklər aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir:

- Enerji qiymətlərinin artması ilə qlobal inflyasiyanın yüksəlməsi;

- Artan inflyasiya şəraitində iqtisadi artımın zəifləməsi - staqflyasiya riski;
- Mərkəzi bankların sərt monetar qərarlarının iqtisadi aktivliyə neqativ təsirləri;
- İEOÖ-lərdə borclanma xərclərinin artması;
- Artan beynəlxalq qütbləşmə, enerji qiymətləri və ərzaq çatışmazlığı fonunda sosial iqtisadi çətinliklər.

BVF son hesabatında bir sıra siyasət təkliflərini nəzərə almağı tövsiyə edir. Qeyd edilir ki, yüksələn inflyasiya ilə mübarizədə siyasət qərarları qəbul edərkən sosial cəhətdən həssas təbəqələrin müdafiəsinə diqqət edilməlidir. Monetar sərtləşmənin kapital bazarlarına mənfi təsirlərini nəzərə alaraq makroprudensial siyasət qərarları ilə uzlaşdırma çox vacibdir.

Xarici şokların çevik valyuta məzənnəsi ilə absorbsiya edilməsinin mümkün olmadığı hallarda mərkəzi banklar müdaxilələrə hazır olmalıdırlar.

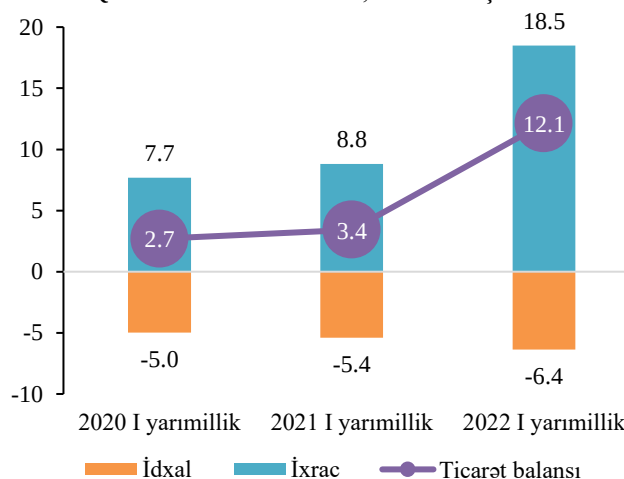
1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər

2022-ci ilin I yarısında Azərbaycanın xarici sektor göstəriciləri ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə əhəmiyyətli yaxşılaşmışdır.

Dövlət Gömrük Komitəsinin (DGK) məlumatlarına əsasən 2022-ci ilin I yarısında xarici ticarət dövriyyəsi 24.9 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bunun da 18.5 mlrd. ABŞ dolları (və ya 74.4%-i) ixracın, 6.4 mlrd. ABŞ dolları (və ya 25.6%-i) isə idxalın payına düşmüşdür. Xarici ticarət balansında 12.1 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo əmələ gəlmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 3.5 dəfə çoxdur.

Dövr ərzində 165 ölkə ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirilmişdir.

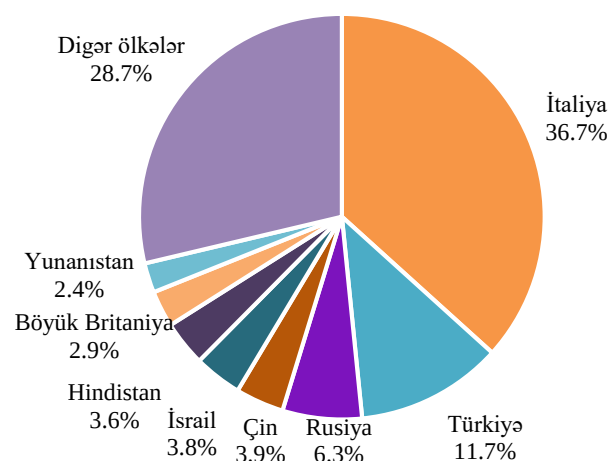
Qrafik 6. Ticarət balansı, mlrd. ABŞ dolları

Mənbə: DGK

Ticarət dövriyyəsinin yarısından çoxu İtaliya, Türkiyə, Rusiya, Çin, İsrail, Hindistan, Böyük Britaniya, Yunanıstan və Almaniya kimi ölkələrin payına düşmüşdür. Hesabat dövründə ticarət dövriyyəsində ən yüksək pay İtaliyaya məxsus olmuşdur.

Qrafik 7. Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr, 2022 I yarımillik, %-lə

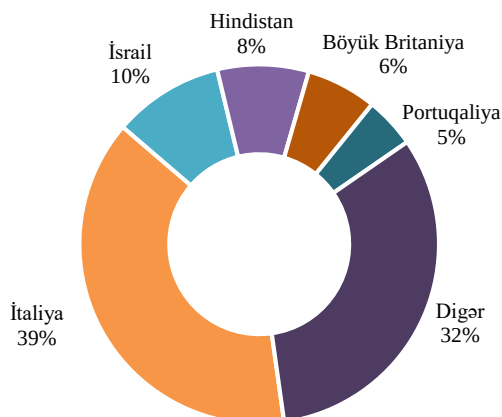

Mənbə: DGK

Cari ilin I yarısında İtaliya ilə ticarət dövriyyəsinin ümumi dövriyyədə payı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 13 faiz bəndi artaraq 36.7% təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə ixrac 2.1 dəfə, qeyri-neft ixracı isə 25% artmışdır. İxracın dəyəri xam neft üzrə 63%, təbii qaz üzrə isə 4.7 dəfə artmışdır. Xam neft və neft məhsullarının 38.5%-i İtaliyaya, 9.9%-i İsrailə, 8.2%-i Hindistana, 6.4%-i Böyük Britaniyaya, 4.6%-i Portuqaliyaya ixrac olunmuşdur.

Qrafik 8. Xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələr %-lə

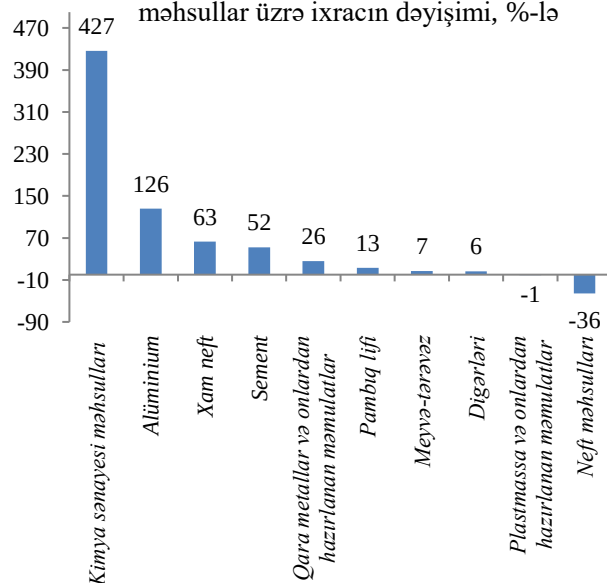

Mənbə: DGK

Dövr ərzində qeyri-neft sektoru üzrə ixracı artan əsas məhsullar kimya sənayesi məhsulları, alüminium və onlardan hazırlanan məmulatlar, sement, çay, qara metallar və onlardan hazırlanan

məmulatlar və pambıq lifi olmuşdur. Belə ki, ixracın dəyəri kimya sənayesi məhsulları üzrə 5.3 dəfə, alüminium və ondan hazırlanan məmulatlar üzrə 2.3 dəfə artmışdır.

Qrafik 9. 2022-ci ilin I yarısında bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi, %-lə

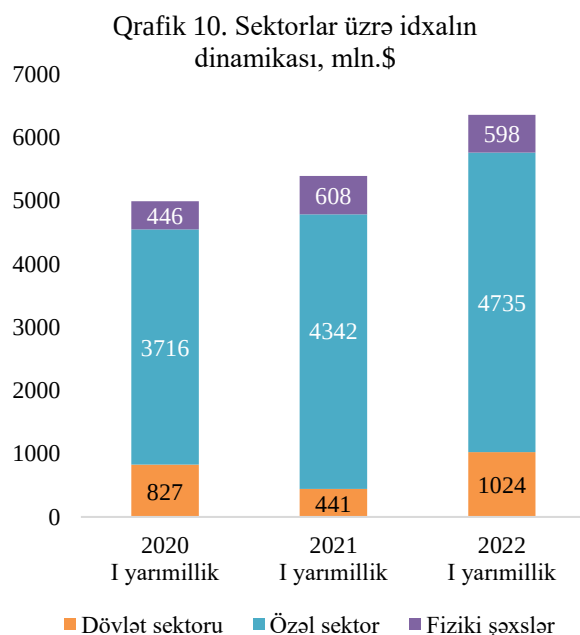

Mənbə: DGK

Ümumilikdə hesabat dövründə ixracda əsas tərəfdaşlar İtaliya (48.5%), Türkiyə (10%), İsrail (5%), Hindistan (4.4%), Böyük Britaniya (3.3%), Yunanıstan (3.1%) kimi ölkələr olmuşdur.

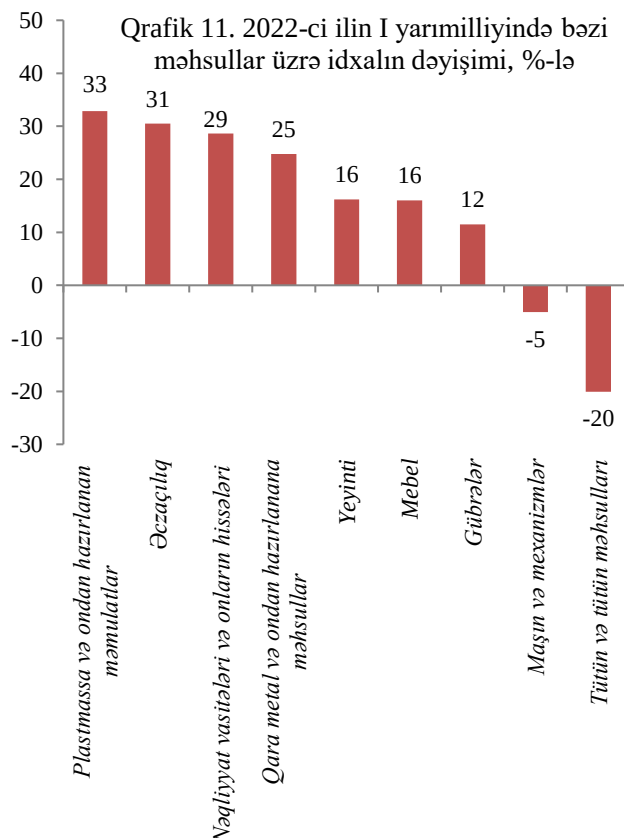
2022-ci ilin I yarısında əmtəə idxalı 18% artmışdır. O cümlədən əmtəə idxalı dövlət sektoru üzrə 2.3 dəfə artaraq 1 mlrd. ABŞ dolları, özəl sektor üzrə 9% artaraq 4.7 mlrd. ABŞ dolları, fiziki şəxslər üzrə

isə 2% azalaraq 0.6 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur.

Mənbə: DGK

Dövr ərzində idxal plastmassa və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 32.9%, əczaçılıq məhsulları üzrə 30.5%, nəqliyyat vasitələri və onların hissələri üzrə 28.7%, qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar üzrə 24.8%, yeyinti məhsulları üzrə 16.2% artmış, tütün və tütün məmulatları üzrə 20.1%, maşın, mexanizmlər üzrə 5% azalmışdır.

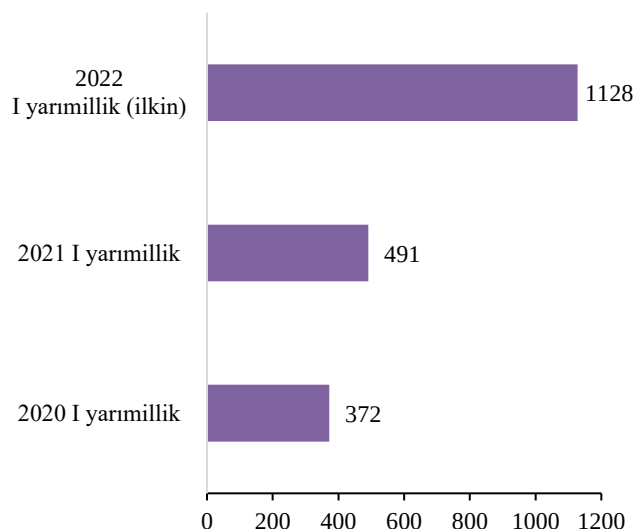

Mənbə: DGK

İdxal olunmuş məhsulların 18.6%-i Rusiya, 16.6%-i Türkiyə, 14.8%-i Çin, 4.8%-i Qazaxıstan, 4.4%-i Almaniya, 3.5%-i İran, 2.7%-i ABŞ, 2.3%-i İtaliya və 2.1%-i Ukrayna kimi ölkələrin payına düşmüşdür.

İlkin rəqəmlərə əsasən 2022-ci ilin I yarısında ölkəyə daxil olan pul baratları 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2.3 dəfə artaraq 1.1 mlrd. ABŞ dolları olmuşdur.

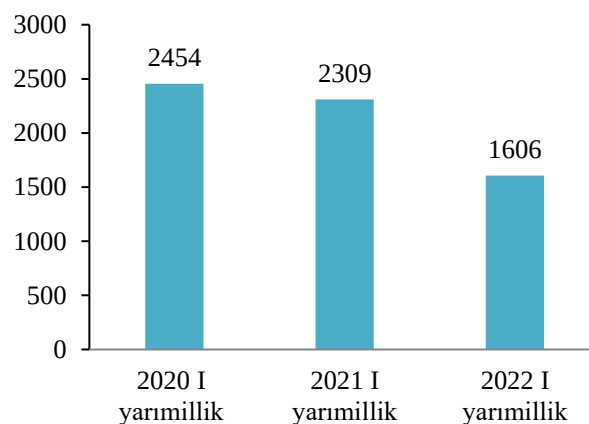
Qrafik 12. Ölkəyə daxil olan pul baratları, mln. \$

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə də ölkədə xarici müəssisə və təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala investisiya axınları davam etmişdir. DSK-nın məlumatına görə xarici mənbələrdən əsas kapitala yönəldilmiş investisiyaların həcmi 2022-ci ilin I yarısında 1.6 mlrd. manat ekvivalentində olmuşdur ki, bu da əsas kapitala yönəldilmiş ümumi investisiyaların 25.5%-ni təşkil edir.

Qrafik 13. Xarici mənbələrdən əsas kapitala investisiya qoyuluşları, mln. manat

Mənbə: AMB

Xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən əsas kapitala yönəldilmiş vəsaitin çox hissəsi Böyük Britaniya, İsveçrə, ABŞ, Yaponiya, Türkiyə, Norveç, Rusiya, İran, Hindistan və Fransa sərmayədarlarına məxsus olmuşdur.

Hesabat dövründə ölkənin strateji valyuta ehtiyatları qəbul edilmiş beynəlxalq kifayətlilik normalarını üstələməkdə davam etmişdir. 2022-ci ilin iyul ayının 31-nə ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 39 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət etmişdir (2022-ci ilin I rübü üzrə mal və xidmət idxalı götürülməklə). Strateji ehtiyatlar manatla pul kütləsini (M2) 3.6 dəfə üstələmişdir (01.07.2022

tarixinə olan M2 pul aqreqatı
götürülməklə).

II. AZƏRBAYCANDA MAKROİQTİSADI PROSESLƏR

2.1. Məcmu daxili tələb

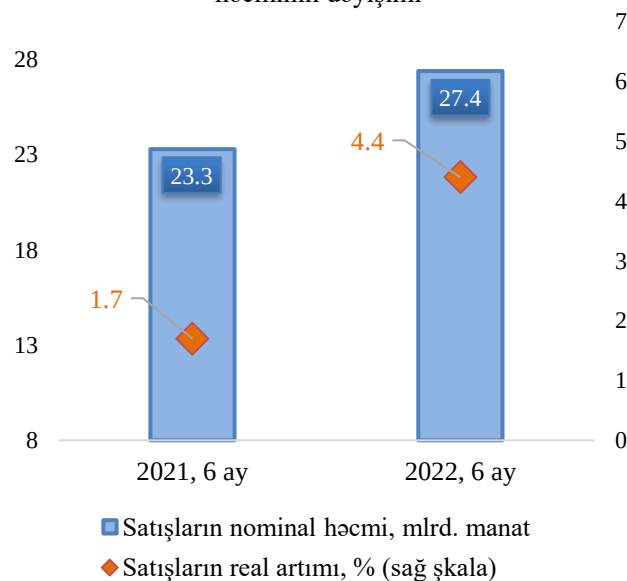
2022-ci ilin I yarısında daxili tələbin genişlənməsi davam etmiş və bu proses iqtisadiyyatın müxtəlif sektorlarında özünü fərqli göstərmişdir.

İstehlak xərcləri. 2022-ci ilin yanvar-iyun aylarında istehlak xərclərinin artımı davam etmişdir. DSK-nın məlumatlarına əsasən istehlak bazarında satılmış əmtəə və xidmətlərin dəyəri həm nominal, həm də real olaraq ötən ilin müvafiq dövründəki səviyyəni üstələmişdir.

Dövr ərzində istehlakçıların tələbatlarının ödənilməsi məqsədilə bazarda satılmış əmtəə və xidmətlərin həcmi 2021-ci ilin yanvar-iyun ayları ilə müqayisədə real ifadədə 4.4% artaraq 27.4 mlrd. manat olmuşdur. Təsərrüfat subyektləri tərəfindən satılmış məhsulların və göstərilmiş xidmətlərin 96.4%-i özəl sahibkarlıq subyektləri tərəfindən yaradılmış, onun da 46.4%-i fərdi sahibkarların payına düşmüşdür.

Hesabat dövründə bir istehlakçı orta hesabla ayda 453.7 manat və ya ötən ilin eyni dövrünə nəzərən nominal ifadədə 66 manat çox vəsait xərcləmişdir.

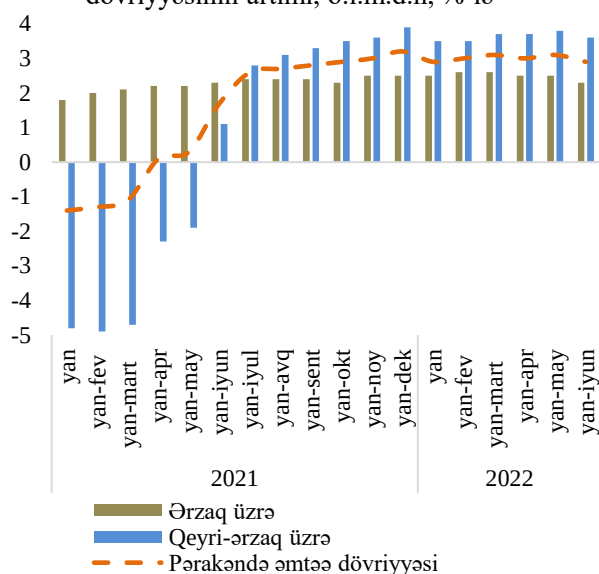
Qrafik 14. İstehlak bazarında satışların həcmnin dəyişimi

Mənbə: DSK

2022-ci ilin I yarısında pərakəndə ticarət dövriyyəsinin həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 2.9% artmış və 22.5 mlrd. manat təşkil etmişdir. Ərzaq məhsulları, içkilər və bütün məmulatları üzrə pərakəndə əmtəə dövriyyəsi 2.3%, qeyri-ərzaq məhsulları üzrə dövriyyə isə 3.6% artmışdır.

Qrafik 15. Pərakəndə ticarət dövriyyəsinin artımı, ö.i.m.d.n, %-lə

Mənbə: DSK

Hesabat dövrü ərzində istehlakçıların pərakəndə ticarət şəbəkələrində xərclədiyi vəsaitlərin 56.1%-i qida məhsulları, içkilər və bütün məmulatlarının alınmasına sərf olunmuşdur. Qida məhsulları, içkilər və bütün məmulatları ilə yanaşı kompüter və telekommunikasiya avadanlıqlarına, əczaçılıq və tibbi mallara çəkilən xərclərin payı ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə artmışdır.

Cədvəl 1. Ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı, %-lə

Xərc istiqaməti	Xüsusi çəki, %-lə	
	2021 6 ay	2022 6 ay
Qida məhsulları, içkilər və bütün məmulatları	53.8	56.1
Toxuculuq malları, geyim və ayaqqabılar	14.3	12.7

Elektrik malları və mebel	5.3	4.8
Kompüterlər, telekommunikasiya avadanlıqları və digər məmulatlar	0.8	1.1
Əczaçılıq və tibbi mallar	2.2	2.5
Avtomobil yanacağı	6.2	5.7
Digər qeyri-ərzaq malları	17.4	17.1

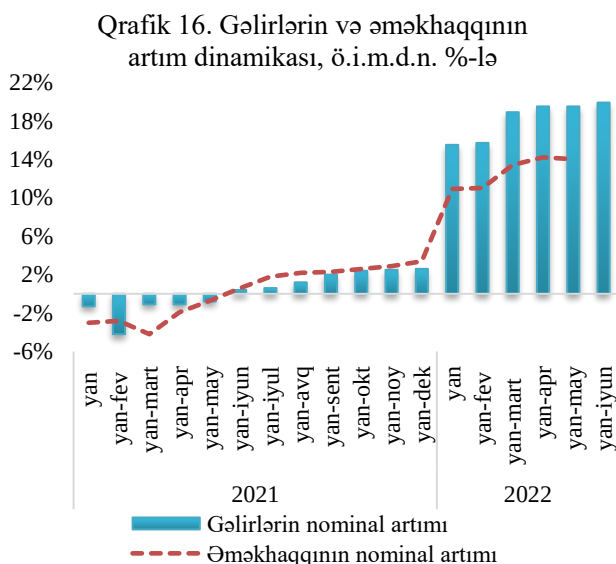
Mənbə: DSK

Cari ilin I yarısında hər bir istehlakçı pərakəndə ticarət müəssisələrində orta hesabla ayda 373.5 manat və ya 2021-ci il ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə nominal ifadədə 50.7 manat çox vəsait xərcləmişdir. Bunun da 209.6 manatı qida məhsulları, içkilər və bütün məmulatlarının, 163.9 manatı isə qeyri-ərzaq mallarının alınmasına sərf edilmişdir.

İctimai iaşə dövriyyəsi yanvar-iyun aylarında 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 53.8% artmışdır. Həmçinin dövr ərzində əhaliyə göstərilən ödənişli xidmətlərin dəyəri müvafiq dövrə nəzərən real ifadədə 7.4% artaraq 4.2 mlrd. manat təşkil etmişdir. Yanvar-iyun ayları ərzində orta hesabla adambaşına düşən pullu xidmət istehlakı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən

nominal ifadədə 63.7 manat artmış və 416.9 manat təşkil etmişdir.

2022-ci ilin yanvar-iyun aylarında əhalinin nominal gəlirlərinin artımı davam etmişdir. Əhali gəlirlərinin nominal artım tempi orta illik inflyasiyanın artımını üstələmişdir ki, bu da gəlirlərin real olaraq artdığını göstərir. DSK-nın məlumatlarına əsasən ilk altı ay ərzində əhalinin pul gəlirləri nominal olaraq 19.9% artaraq 33 mlrd. manat olmuşdur. Bu dövrdə adambaşına düşən pul gəlirləri 3.3 min manat təşkil etmişdir. Əhalinin sərəncamında qalan gəlirlər 20.1% artaraq 29.4 mlrd. manata çatmışdır.

Mənbə: DSK

İstehlak tələbinə kredit aktivliyinin bərpası da təsir göstərmişdir.

Ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərin həcmi 2022-ci ilin iyun ayının sonuna ilin əvvəlinə nəzərən 15.3% artmış və 9.9 mlrd. manat təşkil etmişdir.

I yarımdə yüksək iqtisadi artım dinamikasının davam etməsi, artan istehlak tələbi, qiymət artımının davam etməsi kimi faktorlar istehlakçı gözləntilərinə təsir etmişdir. “Ev təsərrüfatlarının maliyyə davranışları və niyyətləri” sorğusunun nəticələri əsasında hesablanan İstehlakçı İnəm İndeksi (İİİ) ötən rübə nəzərən yaxşılaşmışdır. Qeyd edək ki, bu göstərici müxtəlif gəlir səviyyəsinə malik ev təsərrüfatları arasında “Ailənin maliyyə vəziyyəti gözləntisi”, “Ölkənin iqtisadi vəziyyətinə dair gözlənti”, “Pul yığımı ehtimalı” və “İşsizlik gözləntiləri”nə dair sorğular əsasında ümumiləşir. Müvafiq göstəricilərin hamısında pozitiv dəyişim qeydə alınmışdır ki, bu da son rübdə əvvəlki rüblə müqayisədə indeksin yaxşılaşmasına təsir göstərmişdir.

Hökumətin xərcləri. 2022-ci ilin I yarısında da dövlət xərcləri daxili tələbin dəstəklənməsində əhəmiyyətli rol

oynamışdır. Dövr ərzində dövlət büdcəsinin xərcləri 12.9 mlrd. manat təşkil etmişdir ki, bu da əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nəzərən 11.6% çoxdur.¹

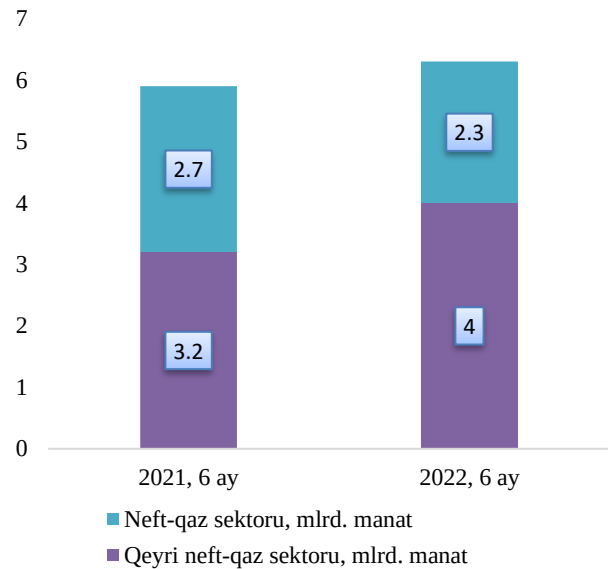
I yarımillikdə sosial yönümlü xərclər (iqtisadi təsnifata uyğun olaraq əməyin ödənişi fondu, təqaüd və sosial müavinətlər, dərman və ərzaq xərcləri) dövlət büdcəsi xərclərinin 44.8%-ni (2021-ci illə müqayisədə 0.7 faiz bəndi çox) təşkil etməklə 5.8 mlrd. manat məbləğində icra olunmuşdur ki, bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 688 mln. manat və ya 13.5% çoxdur.

İnvestisiya xərcləri. DSK-nın məlumatlarına əsasən dövr ərzində ölkə iqtisadiyyatında əsas kapitala qoyulmuş vəsaitin həcmi 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real olaraq 0.7% artmış və 6.3 mlrd. manat təşkil etmişdir. Qeyri neft-qaz sektoruna yönəldilən vəsaitin həcmi ötən ilin eyni dövrünə nəzərən real ifadədə 18.5% artmışdır.

Ümumi vəsaitin 570.6 mln. manatı və ya 9.1%-i qeyri neft-qaz sənayesi sektorunda istifadə edilmişdir. Cəmi investisiya qoyuluşlarının 45.3%-i

dövlət, 54.7%-i isə özəl sektorun payına düşmüşdür.

Qrafik 17. İnvestisiyaların dinamikası

Mənbə: DSK

Əsas kapitala yönəldilmiş investisiyaların 74.5%-i daxili mənbələr, 25.5%-i isə xarici mənbələr hesabına formalaşmışdır.

Cədvəl 2. İnvestisiya mənbələri, %-lə

Mənbələr	2021 6 ay	2022 6 ay
Müəssisə və təşkilatların vəsaitləri	60.4	53.2
Bank kreditləri	6	3
Büdcə vəsaitləri	19.1	31.2
Əhalinin şəxsi vəsaiti	7.2	7.6
Sair vəsaitlər	7.3	5

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə əsas kapitala yönəldilmiş sərmayənin ümumi

¹ <http://www.maliyye.gov.az>

həcmində müəssisə və təşkilatların öz vəsaitləri (53.2%) üstünlük təşkil etmişdir.

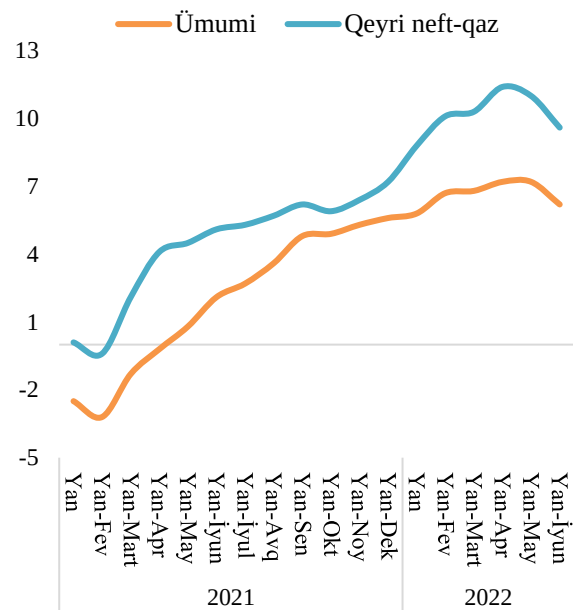
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq

Daxili və xarici tələbin genişlənməsinə adekvat olaraq hesabat dövründə iqtisadi aktivliyin yüksəlməsi müşahidə edilmişdir.

İqtisadi artım. DSK-nın məlumatına əsasən 2022-ci ilin I yarısında əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə Ümumi Daxili Məhsul (ÜDM) real ifadədə 6.2% artmış və nominal olaraq 63.4 mlrd. manat təşkil etmişdir. Adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 6.3 min manat olmuşdur.

İqtisadiyyatın neft-qaz sektorunda əlavə dəyər 0.2% artmış və nominal olaraq 31.5 mlrd. manat təşkil etmişdir. Onun ÜDM-də xüsusi çəkisi 49.7 % təşkil etmişdir. Rüb ərzində 16.4 milyon ton əmtəlik xam neft, 17.6 milyard kub metr əmtəlik təbii qaz hasil olunmuşdur. 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə müvafiq olaraq əmtəlik neft hasilatı 4.2% azalmış, əmtəlik qaz hasilatı isə 17.5% artmışdır. Neft məhsulları istehsalının dəyəri real olaraq ötən illə müqayisədə 15.4% azalmışdır.

Qrafik 18. İqtisadi artım, ö.i.m.d.n %-lə

Mənbə: DSK

Qeyri neft-qaz sektorunda 2022-ci ilin 6 ayı ərzində yaradılan əlavə dəyər ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən real ifadədə 9.6% artmış və nominal olaraq 31.9 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Sənayenin qeyri neft-qaz sektorunda məhsul istehsalı 11.5% artmışdır. Məhsul buraxılışı kompüter, elektron və optik məhsulları üzrə 30.8%, mebel istehsalı üzrə 58.4%, kağız və karton üzrə 15.3%, tikinti materialları üzrə 33.4%, geyim istehsalı üzrə 59%, qida məhsulları istehsalı üzrə 7.8%, metallurgiya sənayesi üzrə 26%, avtomobil, qoşqu və yarımqoşquların istehsalı üzrə 2.8 dəfə, elektrik

avadanlıqlarının istehsalı üzrə 53.2%, kimya sənayesi üzrə 20.4%, ayaqqabı istehsalı 12.9% və poliqrafiya məhsullarının istehsalı üzrə 29.3% artmışdır. Bununla yanaşı, maşın və avadanlıqların quraşdırılması və təmiri 21%, tütün məmulatları üzrə 7.5%, içkilərin istehsalı 7.8%, toxuculuq sənayesi məhsullarının istehsalı isə 22.8% azalmışdır. Pandemiya ilə əlaqədar əczaçılıq mallarına artan tələb və yerli istehsal müəssisələrinin yaradılması şəraitində əczaçılıq məhsullarının istehsalı 2.1 dəfə artmışdır. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə bərpa-quruculuq işləri tikinti materialları istehsalının artımına müsbət təsir göstərmişdir.

2022-ci ilin I yarısında əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən kənd təsərrüfatında iqtisadi artım alt sahələr üzrə fərqli olmuşdur. Belə ki, heyvandarlıq məhsulları istehsalı 2.8% artmış, bitkiçilik məhsullarında isə 2.7% azalma qeydə alınmışdır.

İqtisadiyyatın xidmət sektorunda 2022-ci ilin I yarısında müsbət dinamika müşahidə olunmuşdur. Ötən ilin müvafiq

dövrünə nisbətən yük və sərnişin daşımaları müvafiq olaraq 11.2% və 37.4% artmışdır. İnformasiya və rabitə sektorunda 14.2%-lik artım qeydə alınmışdır. Pandemiya ilə əlaqədar məhdudiyyətlərin aradan qaldırılması ilə turizm və ictimai iaşə sektorunda 2022-ci ilin 6 ayında 85.8%-lik artım baş vermişdir.

Cədvəl 3. ÜDM-in strukturu, xüsusi çəki, %-lə

Sektorlar	2021 6 ay	2022 6 ay
Sənaye	39.9	53.3
Tikinti	5.1	3.8
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq	6.4	4.7
Ticarət, nəqliyyat vasitələrinin təmiri	10.3	7.7
Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı	7.3	5.8
Turistlərin yerləşdirilməsi və ictimai iaşə	1.0	1.3
İnformasiya və rabitə	1.8	1.3
Digər sahələr	18.9	14.5
Məhsula və idxala xalis vergilər	9.3	7.6

Mənbə: DSK

Mərkəzi Bank tərəfindən real sektorun monitorinqi üzrə aparılan sorğunun nəticələri iqtisadi aktivliyin yüksəldiyini təsdiqləyir. Hesabat dövründə Bİİ sahələr üzrə əsasən müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir.

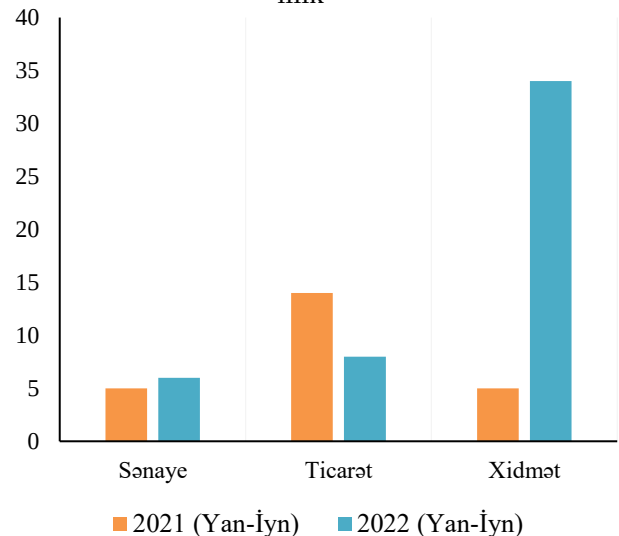
Sənayedə Bİİ ümumilikdə 2022-ci ilin birinci yarısında müsbət zonada qərarlaşmışdır. Sənayenin kimya, metallurgiya, ərzaq məhsullarının və içkilərin, qeyri-metal mineral məhsulların istehsalı sektorları bu nəticəni şərtləndirmişdir. Maşınqayırma, tikinti, toxuculuq və plastik məhsullar sahələri üzrə Bİİ 2022-ci ilin birinci yarısında mənfi zonada qərarlaşmışdır. Sənayenin ərzaq məhsulları və içkilər, maşınqayırma, qeyri-metal mineral məhsulların istehsalı sektorları üzrə Bİİ ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən yaxşılaşmışdır.

Ticarət üzrə Bİİ bu ilin ilk yarısında müsbət zonada qərarlaşmışdır. Ticarətin elektrik-məişət avadanlıqları və təsərrüfat mallarının istehsalı sahəsində Bİİ müsbət dinamika nümayiş etdirmişdir.

Xidmət sektoru üzrə Bİİ 2022-ci ilin birinci yarısında ötən ilin müvafiq

dövrünə nisbətən xeyli yaxşılaşmışdır. Xidmət sektorunun səhiyyə sahəsi istisna olmaqla, digər sahələrdə Bİİ ilin ilk 6 ayında keçən ilin müvafiq dövrünə nisbətən daha yüksək olmuşdur.

Qrafik 19. Biznes İnam İndeksi, orta illik

Mənbə: RSM nəticələri əsasında AMB-nin hesablamaları²

Məşğulluq. 2022-ci ilin 1 iyul tarixinə ölkədə iqtisadi fəal əhalinin sayı 5334.3 min nəfər təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 54.4 min nəfər çoxdur. Məşğul əhalinin sayı isə 5026.1 min nəfər təşkil etmişdir ki, bu da 2021-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 97 min nəfər çoxdur.

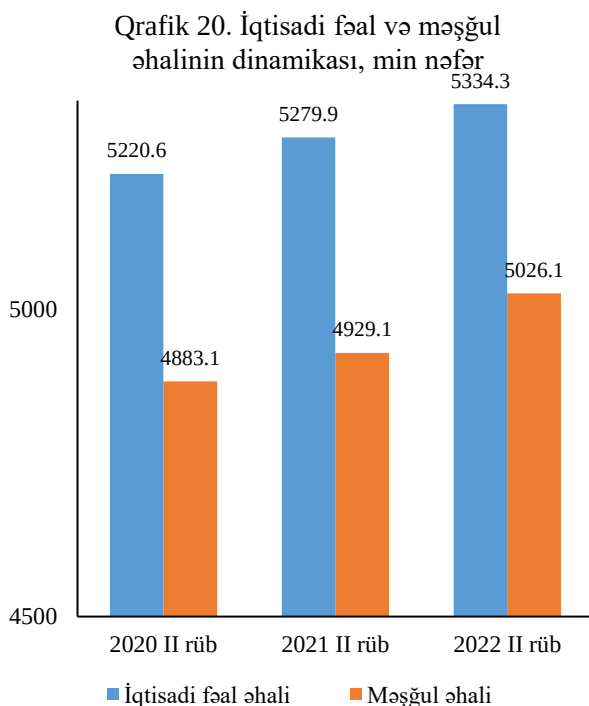
² Sənaye Bİİ = (məhsul istehsalı – hazır məhsul ehtiyatı + istehsal gözləntiləri)/3

Xidmət Bİİ = (biznes şəraiti + faktiki tələb + tələb gözləntisi)/3

Ticarət Bİİ = (faktiki satış – mal ehtiyatlarının dəyişməsi + satış üzrə gözləntilər)/3

Muzdlı çalışan işçilərin sayı 2022-ci ilin iyunun 1-nə 1706.0 min nəfər olmuşdur ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1.7% artım deməkdir. O cümlədən iqtisadiyyatın dövlət sektorunda işləyənlərin sayı 903.5 min nəfər, qeyri-dövlət sektorunda isə 802.5 min nəfər təşkil etmişdir.

1.6%-i elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı, bölüşdürülməsi və təchizatı sahələrində fəaliyyət göstərir.

Mənbə: DSK

Müəssisə və təşkilatlarda muzdlı çalışan işçilərin 23.5%-i məhsul istehsalı sahələrində, o cümlədən 7.5%-i tikinti, 7.1%-i emal sənayesi, 3.5%-i kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq sahələrində, 1.9%-i mədənçıxarma, 1.9%-i su təchizatı və tullantıların təmizlənməsi və emalı sənayesində,

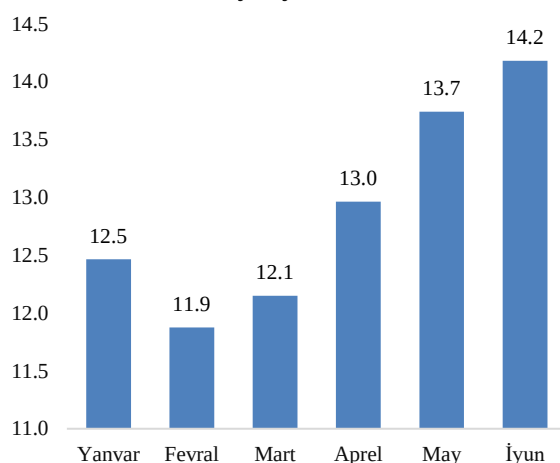
2.3. İnflyasiya

Hesabat dövründə dünyanın əksər ölkələrində inflyasiya təzyiqlərinin yüksəlməkdə davam etməsi ölkədaxili inflyasiya proseslərinə və gözləntilərə təsir göstərmişdir.

İstehlak Qiymətləri İndeksi (İQİ).

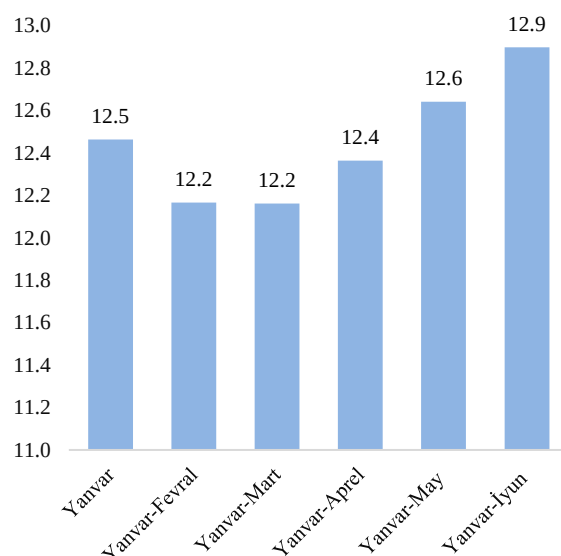
DSK-nın məlumatına əsasən 2022-ci ilin iyun ayında illik inflyasiya (2022-ci ilin iyun ayı 2021-ci ilin iyun ayına nəzərən) 14.2% təşkil etmişdir. Orta illik inflyasiya isə yanvar-iyun aylarında 12.9% olmuşdur.

Qrafik 21. 2022-ci ildə 12 aylıq inflyasiya, %-lə

Mənbə: DSK

Qrafik 22. 2022-ci ildə orta illik inflyasiya, %-lə

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə ümumi inflyasiya səviyyəsinin yüksəlməsinə ərzaq məhsullarının bahalaşması daha çox təsir göstərmişdir. İyunda illik ərzaq inflyasiyası 20.6%, orta illik ərzaq inflyasiyası isə 18.4% təşkil etmişdir.

Cədvəl 4. Məhsul qrupları üzrə ərzaq qiymətləri indeksinin illik dəyişimi

	Aprel	May	İyun
Çörək, çörək məmulatları və yarmalar	18.2%	18.7%	18.9%
Ət və ət məhsulları	10.2%	10.7%	10.9%
Balıq və balıq məhsulları	15.5%	16.0%	16.2%
Süd və süd məhsulları, yumurta	7.5%	6.5%	10.2%
Kərə və bitki yağları	14.2%	15.3%	16.0%
Meyvələr	10.0%	17.5%	20.9%
Tərəvəzlər	71.5%	80.3%	71.1%
Qənd, cəm, bal, şokolad və konfetlər	11.4%	11.3%	11.9%
Digər kateqoriyalara aid edilməyən ərzaq məhsulları	10.5%	11.2%	11.9%
Çay, qəhvə və kakao	7.4%	7.6%	7.6%
Mineral sular, sərinləşdirici içkilər və şirələr	9.2%	10.0%	10.9%

Araq, brendi (konyak)	6.2%	6.5%	6.7%
Çaxır	3.7%	3.4%	2.9%
Pivə	5.8%	7.6%	9.1%
Tütün məmulatları	3.4%	3.4%	6.6%

Mənbə: DSK

Dünya ərzaq qiymətlərinin yüksək səviyyədə qalması idxal vasitəsilə daxili ərzaq inflyasiyasına ciddi təsir göstərmişdir. FAO-nun son hesabatına əsasən I yarımillikdə dünya ərzaq qiymətləri 15.4%, o cümlədən kərə və bitki yağları üzrə 18.6%, dənli bitkilər üzrə 18.4%, süd məhsulları üzrə 16.1%, ət məhsulları üzrə 12.3% yüksəlmişdir.

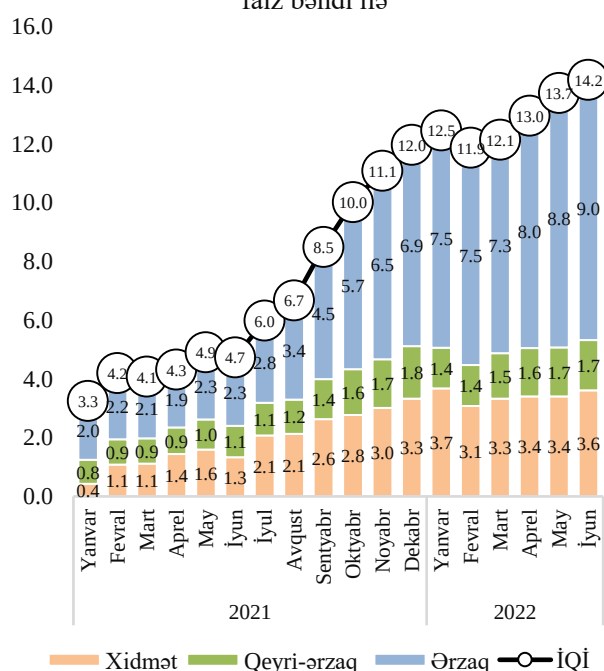
Qeyri-ərzaq məhsulları üzrə qiymətlər iyunda illik 7.4%, orta illik 6.7% artmışdır. Qeyri-ərzaq məhsulları arasında ən çox bahalaşma dəftərxana ləvazimatı və şəkil çəkmək üçün ləvazimatlar (43.6%), parçalar (13.6%) və inşaat materialları (12.3%) üzrə qeydə alınmışdır.

Xidmətlər son 1 ildə 10.9% bahalaşmışdır. Orta illik xidmət inflyasiyası 10.3% təşkil etmişdir. İl ərzində, poçt xidmətləri 58%, təbii qaz təchizatı xidməti 42%, elektrik enerjisi təchizatı xidməti 12.5%, hava nəqliyyatı ilə sərnəşin daşınması xidmətləri 19.2%, restoran və kafelər tərəfindən yeməklə

təmin edilmə xidmətləri 17.6%, icarə haqları 11.8%, tibbi xidmətlər 8.7% bahalaşmışdır.

Ümumilikdə, iyunda illik inflyasiyaya 9 faiz bəndi ərzaq, 1.7 faiz bəndi qeyri-ərzaq, 3.5 faiz bəndi isə xidmətlərin qiymət və tariflərinin dəyişimi töhfə vermişdir. Qeyri-ərzaq məhsullarının və xidmətlərin bahalaşmasının ümumi illik inflyasiyanın formalaşmasında rolu əvvəlki ilin iyun ayı ilə müqayisədə azalmışdır.

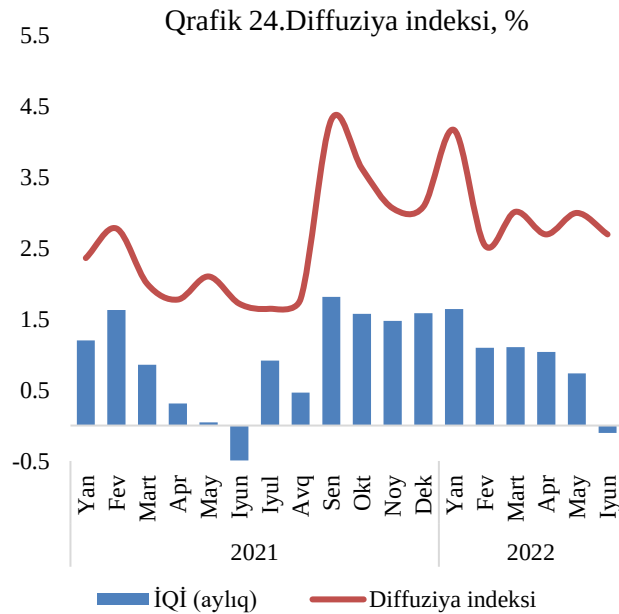
Qrafik 23. İQİ komponentlərinin töhvəsi, faiz bəndi ilə

Mənbə: DSK, AMB

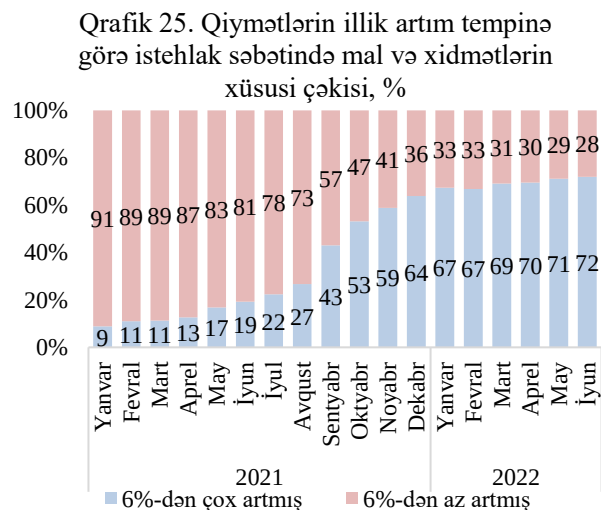
İstehlak səbəbində qiyməti artan və azalan məhsul və xidmətlərin sayındakı fərqin dəyişim dinamikasını göstərən

diffuziya indeksi³ ilin əvvəlinə nəzərən azalmışdır.

Mənbə: DSK-nın məlumatları əsasında AMB-nin hesablamaları

İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlərin 72%-nin qiyməti illik əsasda 6%-dən çox yüksəlmişdir.

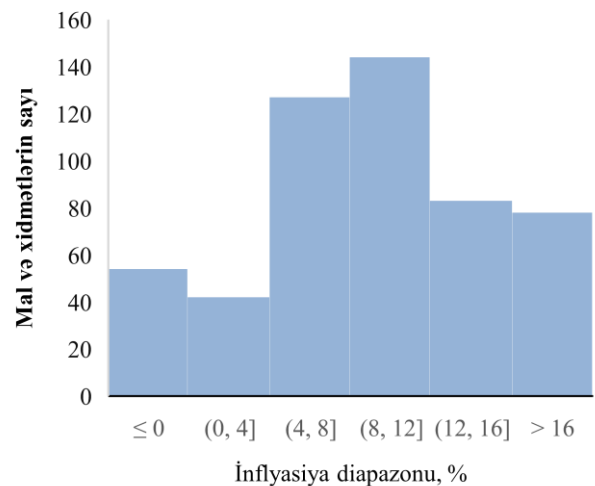

Mənbə: DSK-nın məlumatları əsasında AMB-nin hesablamaları

³ İndeks (artan-azalan)/(azalan+dəyişməyən) şəklində hesablanır.

Bununla belə səbətdəki 10.2% məhsul və xidmətin qiymətləri azalmış və ya dəyişməmişdir.

Qrafik 26. İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlərin sayı üzrə illik inflyasiyanın paylanması

Mənbə: DSK, AMB

Tənzimlənən qiymətlərin, həmçinin mövsümi xarakterli kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymət dəyişimi nəzərə alınmadan hesablanan orta illik baza inflyasiya 2022-ci ilin yanvar-iyun aylarında 9.7% təşkil etmişdir. İllik baza inflyasiya isə iyunda 10.7% olmuşdur.

Qrafik 27. Orta illik baza inflyasiyanın dəyişimi, %-lə

Mənbə: DSK

Faktiki inflyasiyanın dinamikası inflyasiya gözləntilərinə də təsir edir. İyunda 2022-ci ilin II rübü üzrə aparılan sorğulara görə ev təsərrüfatlarının 81.9%-i inflyasiya gözləyir. O cümlədən, 22%-i inflyasiya tempinin daha da yüksələcəyini düşünür. Ötən rüblə müqayisədə inflyasiyanın yüksələcəyini gözləyən ev təsərrüfatlarının payı 2.5 faiz bəndi azalmışdır.

İnflyasiya amilləri üzrə təhlil göstərir ki, qiymət artımının birbaşa və dolaylı olaraq yarısından çoxu xarici mənşəli amillərlə bağlıdır. İdxal qiymətlərinin illik olaraq yüksək tempə qalxması (yanvar-may aylarında 21%) dünyada baş verən geosiyasi gərginlik fonunda dünya əmtəə qiymətlərinin

kəskin bahalaşması, daşınma-logistika xərclərinin yüksəlməsi, Azərbaycanın ticarət tərəfdaşı olan ölkələrdə inflyasiya templərinin artması ilə izah edilir. Belə ki, hesablamalara görə əsas tərəfdaşlar üzrə ortaçəkili inflyasiya (idxal üzrə çəkili) 2021-ci ilin dekabr ayındakı 11.9%-dən 2022-ci ilin iyun ayında 24.4%-dək yüksəlmişdir.

Profisitli tədiyə balansı, valyuta bazarında sabitlik, nominal effektiv məzənnənin bahalaşması, qəbul edilən pul siyasəti qərarlarının təsiri altında formalaşan monetar şərait və hökumətin həyata keçirdiyi antiinflyasiya tədbirləri inflyasiyaya azaldıcı təsir edir.

Yenilənmiş proqnozlara görə ilin sonuna illik inflyasiya cari səviyyədən aşağı olacaqdır. Ortamüddətli dövrdə inflyasiyanın xarici amillərinin səngiməsi və hökumətlə birlikdə həyata keçirilən antiinflyasiya tədbirləri nəticəsində inflyasiyanın tədricən birrəqəmli səviyyəyə enəcəyi proqnozlaşdırılır.

İstehsalçı qiymətləri indeksi.

DSK-nın məlumatına əsasən iyunda kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı qiymətlərində illik 18.6% səviyyəsində

artım müşahidə olunmuşdur. O cümlədən, qiymətlər heyvandarlıq məhsulları üzrə illik 11.1%, bitkiçilik məhsulları üzrə isə 27.2% artmışdır. Bununla yanaşı, meşə təsərrüfatı məhsulları üzrə istehsalçı qiymətləri 5.3%, balıq və sair balıq məhsulları üzrə isə 2.6% artmışdır.

Cədvəl 5. Əsas sahələr üzrə istehsalçı qiymətlər indeksinin illik dəyişimi

	Aprel	May	İyun
Neft-qaz sənayesi	2.5 dəfə	2.6 dəfə	2.6 dəfə
Qeyri neft-qaz sənayesi	20.1%	19.8%	19.5%
Bitkiçilik məhsullarının istehsalı	21.5%	25.3%	27.2%
Heyvandarlıq məhsullarının istehsalı	11.5%	11.3%	11.1%
Meşə təsərrüfatı	5.1%	5.1%	5.3%
Balıq və sair balıq məhsullarının istehsalı	2.9%	2.2%	2.6%
Nəqliyyatda yükdaşıma	-1.8%	-1.9%	-0.6%
Nəqliyyatda sərnişindaşıma	8.0%	4.1%	10.5%
Anbar təsərrüfatı və yardımçı nəqliyyat xidmətləri	8.2%	6.1%	6.1%
Poçt və kuryer xidmətləri	50.7%	50.6%	50.5%
Rabitə xidmətləri	0%	0%	0%
İKT xidmətləri	10.7%	9.0%	9.0%
Reklam xidmətləri	1.4%	1.8%	2.4%

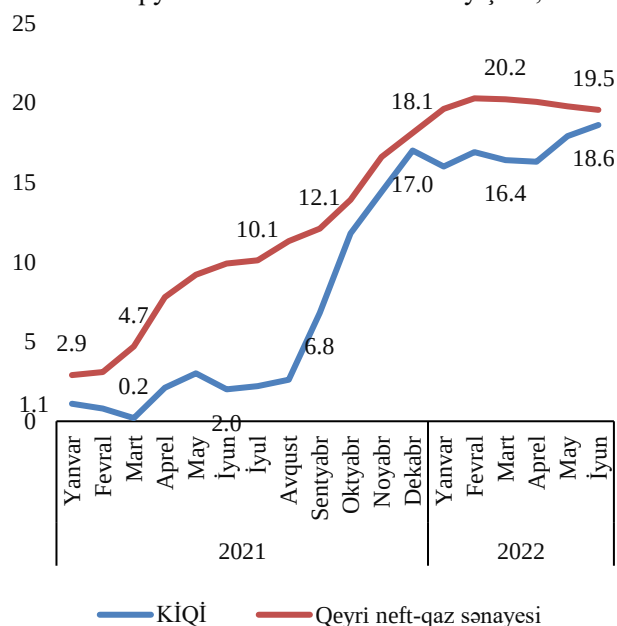
Mənbə: DSK

İyunda sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi illik 2.2 dəfə artmışdır. Qiymət dəyişimi daha çox mədənçıxarma sənayesi (2.7 dəfə artım) ilə bağlı olmuşdur. İstehsalçı qiymətləri indeksi neft-qaz sənayesi məhsulları üzrə 2.7 dəfə, qeyri neft-qaz məhsulları üzrə

isə 19.5% artmışdır. Mədənçıxarma sənayesində qiymət yüksəlişi əsasən dünya bazarlarında enerji daşıyıcıların qiymətinin kəskin artması ilə əlaqədardır.

Emal sənayesi üzrə istehsalçı qiymətləri indeksi illik 27.8% artmışdır. Emal sənayesi üzrə ən çox bahalaşma neft məhsullarının istehsalı (47%), metallurgiya sənayesi (39%), kimya sənayesi (33%) və ağac emalı və ağacdən məmulatların istehsalı (29%) üzrə müşahidə edilmişdir. Kənd təsərrüfatı qiymətləri indeksinin yüksəlməsi fonunda emal sənayesindəki qida məhsullarının istehsalı üzrə qiymət indeksi 19% artmışdır ki, bu da ərzaq qiymətlərinin ilin əvvəlinə nəzərən yüksəlməsinə töhfə vermişdir.

Qrafik 28. Cari il üzrə istehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi, %

Mənbə: DSK

2022-ci ilin iyun ayında nəqliyyat və anbar xidmətlərinin qiymətləri illik 0.2% artmışdır. Nəqliyyatda yükdaşımalara qiyməti 0.6% azalmış, sərnəşindəşmə qiyməti isə 10.5% artmışdır. Nəqliyyatda sərnəşindəşmə qiyməti əsasən Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) ölkələrinə hava nəqliyyatı ilə sərnəşindəşmədə qiymət artımı (38.8%) ilə bağlıdır. Anbar təsərrüfatı üzrə qiymət indeksi 6.1% yüksəlmişdir. İyunda poçt və kuryer xidmətlərinin qiyməti illik 50.5% artmışdır ki, bu da poçt xidmətlərinin 58.7% bahalaşması ilə əlaqədar olmuşdur.

III. PUL VƏ MƏZƏNNƏ SİYASƏTİ

3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi

2022-ci ilin ötən dövründə manatın xarici valyutalara qarşı məzənnəsi valyuta bazarında tələb-təklif nisbətinə uyğun olaraq formalaşmışdır. Dövr ərzində tədiyə balansının irihəcmli profisiti valyuta bazarında tarazlığa müsbət təsir etmişdir ki, bu da qiymət sabitliyinin başlıca lövbərini – məzənnə sabitliyini dəstəkləmişdir.

Hesabat dövründə valyuta bazarında əməliyyatların həcmi bazarın bütün seqmentləri üzrə artım istiqamətində dəyişmişdir.

Dövr ərzində nağdsız valyuta bazarında aparılmış əməliyyatların həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 20% artaraq 14.6 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentin⁴ olmuşdur. Nağdsız valyuta əməliyyatlarının 84.9%-i ABŞ dollarında, 15.1%-i isə digər valyutalarda aparılmışdır. Valyuta əməliyyatlarının 28.4%-i banklararası valyuta bazarında (BVB), 71.6%-i isə bankdaxili valyuta bazarında (BDVB) həyata keçirilmişdir.

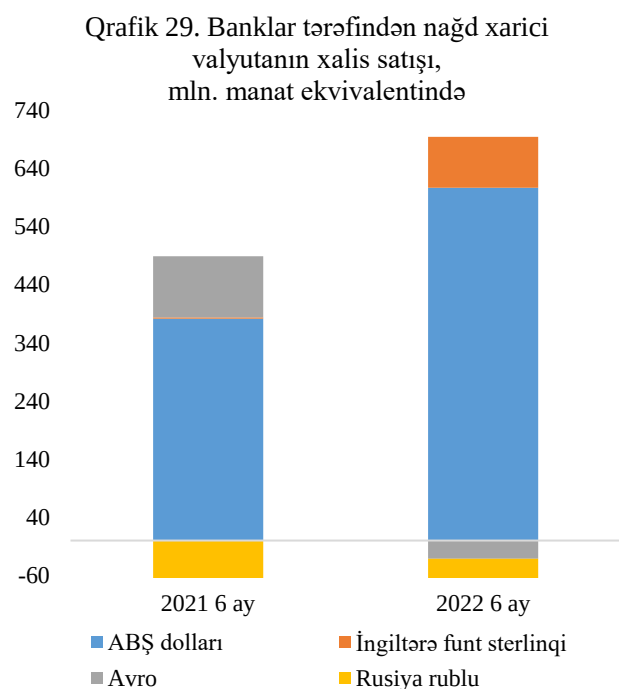
Hesabat dövründə BVB-də əməliyyatların həcmi 4.2 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmaqla ötən ilin eyni dövrünə nəzərən 16.7% artmışdır. Bu seqmentdə əməliyyatların 98.7%-i ABŞ dollarında aparılmışdır. BVB-də valyuta əməliyyatları üzrə dövriyyə əsasən “Bloomberg” platformasında aparılan əməliyyatlar hesabına formalaşmışdır.

BDVB-də valyuta əməliyyatlarının həcmi 10.5 mlrd. dollar ekvivalentində olmuşdur ki, bu da ötən ilin eyni dövrünə nəzərən 22.1% çoxdur. Əməliyyatların 79.4%-ni ABŞ dolları ilə əməliyyatlar təşkil etmişdir. BDVB-də valyuta əməliyyatlarının 93.1%-i hüquqi şəxslərlə aparılan valyuta əməliyyatlarının payına düşmüşdür.

Banklar tərəfindən nağd xarici valyutanın alqı-satqısı üzrə aparılmış əməliyyatların həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 38.2% artaraq 2.6 mlrd. ABŞ dolları ekvivalentində olmuşdur. Bunun 87.6%-ni ABŞ dolları ilə aparılmış əməliyyatlar təşkil etmişdir. I rübdə baş verən yüksək satışlar hesabına

⁴ ABŞ dolları, Avro, İngilis funt sterlinqi, Rus rublu ilə əməliyyatlar daxil olmaqla

nağd xarici valyutanın xalis satışı 6 ayda ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 40.8% artmışdır. Bununla belə aprel, may və iyun aylarında vəziyyət dəyişmiş və banklar tərəfindən xarici valyutanın alışı satışı üstələmişdir.

Mənbə: AMB

Qeyd: müsbət zona satışı, mənfi zona alışı göstərir.

Dövr ərzində Mərkəzi Bankda Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun (ARDNF) valyuta satışları üzrə hərracların təşkili davam etdirilmişdir. Hesabat dövründə Mərkəzi Bankda ümumilikdə 48 valyuta hərracı keçirilmişdir. Hərraclarda ARDNF-in 2739.1 mln. ABŞ dolları məbləğində vəsaiti satılmışdır. Mərkəzi Bankın

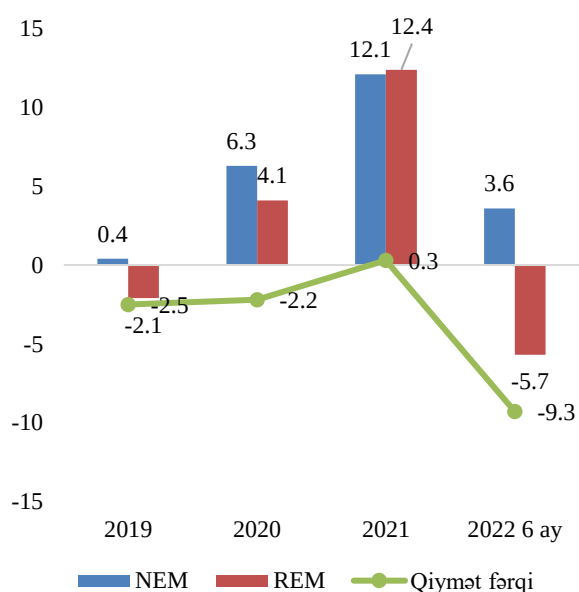
valyuta bazarına müdaxiləsi alış yönülmüş və 448 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Dövr ərzində manatın ABŞ dollarına nəzərən rəsmi məzənnəsi banklararası əqdlər üzrə orta məzənnə ("Bloomberg" platformasında hərraclar və hərracdən kənar əməliyyatlar nəzərə alınmaqla) əsasında müəyyən edilmişdir. 6 ayda manatın ABŞ dollarına qarşı orta günlük rəsmi məzənnəsi 1.7 manat təşkil etmişdir. Banklar tərəfindən müəyyən edilən xarici valyutanın alış-satış məzənnələri rəsmi məzənnəyə yaxın olmuşdur. Belə ki, kommersiya banklarının orta hesabla günlük alış məzənnəsi 1 ABŞ dollarına nəzərən 1.6979 manat, satış məzənnəsi isə 1.7024 manat təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə manatın məzənnəsi ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına qarşı əsasən möhkəmlənmə istiqamətində dəyişmişdir. Belə ki, manatın məzənnəsi avroya, Türkiyə lirəsinə, İngiltərə funt-sterlinqinə, Qazax tengəsinə, Yaponiya yeninə, İsveçrə frankına, Ukrayna qrivnasına qarşı bahalaşmış, Rusiya rubluna və Gürcüstan larisinə qarşı ucuzlaşmışdır.

İkitərəfli məzənnələrin dinamikası çoxtərəfli məzənnənin dinamikasına da təsir göstərmişdir. Ümumilikdə, dövr ərzində manatın qeyri-neft ümumi ticarət çəkili nominal effektiv məzənnəsi 3.6% möhkəmlənmiş, real effektiv məzənnəsi isə 5.7% ucuzlaşmışdır. Azərbaycandakı inflyasiyanın tərəfdaş ölkələrdəki orta inflyasiyadan aşağı olması real effektiv məzənnəyə azaldıcı təsir etmişdir.

Qrafik 30. Effektiv məzənnə indeksləri, illik dəyişmə

Mənbə: AMB

Manatın nominal effektiv məzənnəsinin möhkəmlənməsi inflyasiya idxalını məhdudlaşdıran başlıca amillərdən biri kimi çıxış etmişdir.

3.2. Pul siyasəti alətləri

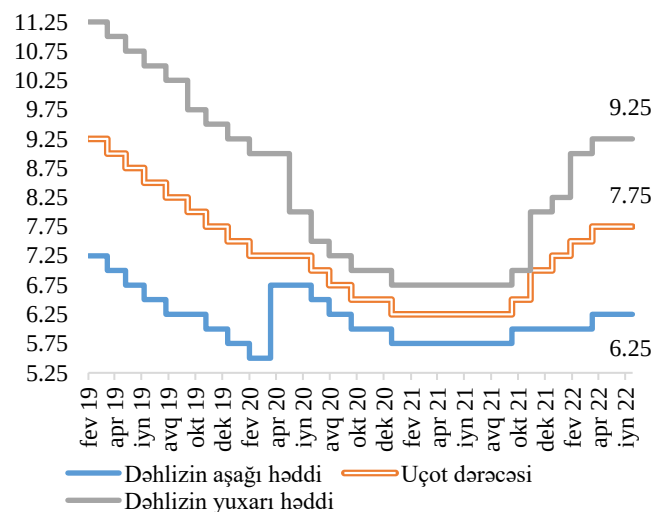
2022-ci ilin I yarısında pul siyasəti alətləri inflyasiya və onun amilləri, makroiqtisadi proqnozlar və risklər balansı, habelə bank sisteminin likvidlik mövqeyi nəzərə alınmaqla tətbiq edilmişdir.

Hesabat dövründə Mərkəzi Bank monetar amillər vasitəsilə inflyasiya təzyiqlərini azaltmaq məqsədilə pul siyasəti alətlərindən adekvat istifadə etmişdir.

Dövr ərzində Mərkəzi Bankın likvidlik əməliyyatları üzrə faiz dəhlizinin parametrlərinə dair qərarlar global və ölkə iqtisadiyyatında gedən proseslər, xarici və daxili inflyasiya risklərinin reallaşma səviyyəsi, son makroiqtisadi proqnozlar nəzərə alınmaqla qəbul edilmişdir. Mərkəzi Bankın İdarə Heyəti 2022-ci ilin ilk yarısında faiz dəhlizinin parametrlərini 4 dəfə müzakirə etmişdir. İlin I rübündə keçirilən iclaslarda uçot dərəcəsinin 7.25%-dən 7.75%-ə, faiz dəhlizinin yuxarı həddinin 8.25%-dən 9.25%-ə, faiz dəhlizinin aşağı həddinin isə 6%-dən 6.25%-ə qaldırılması ilə bağlı qərarlar

qəbul edilmiş, II rübdeki iclaslarda isə faizlər dəyişməz saxlanılmışdır. Mərkəzi Bank faiz dərəcələri ilə bağlı qərarları öncədən elan edilmiş qrafik üzrə və müvafiq analitik şərhlərlə ictimaiyyətə açıqlamışdır.

Qrafik 31. Faiz dəhlizinin parametrləri, %

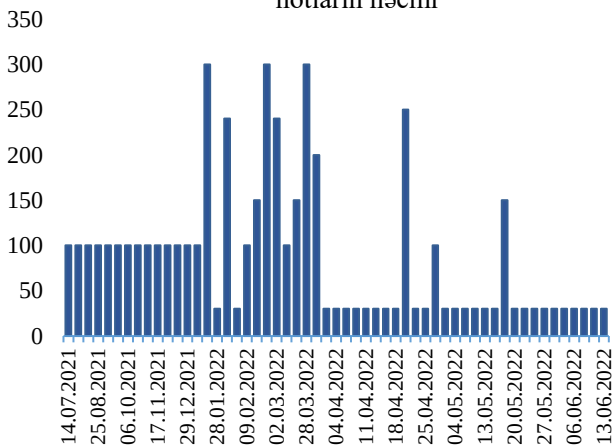

Mənbə: AMB

Mərkəzi Bank I yarımillik ərzində iqtisadiyyatda likvidliyin effektiv idarə olunması məqsədilə müxtəlif müddətli bazar əməliyyatlarını aparmaqda davam etmişdir. Hesabat dövründə 28 günlük notlarla yanaşı, 84 günlük, 168 günlük və 252 günlük not hərracları keçirilmişdir. Ümumilikdə, Mərkəzi Bank 2022-ci ilin yanvar-iyun aylarında 42 not hərracı keçirmişdir. Bu hərracların 8-də 84 günlük, 10-da 168 günlük, 10-da 252

günlük, digər 14-də isə 28 günlük notlar yerləşdirilmişdir. Ümumilikdə, iyun ayının sonuna notlar vasitəsilə sterilizasiya olunmuş vəsaitin toplam qalığı 750 mln. manat təşkil etmişdir.

Qrafik 32. Hərraclar üzrə yerləşdirilmiş notların həcmi

Mənbə: AMB

Notların yerləşdirilməsi üzrə hərraclarda tələbin təklifi üstələməsi müşahidə olunmuşdur. Alətlər üzrə gəlirlik dövr ərzində fərqli olmuşdur. Son hərraclarda formalaşan gəlirlik 84 günlük notlar üzrə 2.92%, 168 günlük notlar üzrə 3.5%, 252 günlük notlar üzrə 3.78% olmuşdur. 28 günlük notlar üzrə isə gəlirlik faiz dəhlizinin aşağı həddinə yaxın səviyyədə formalaşmışdır. Mərkəzi Bankın notları üzrə gəlirlik digər maliyyə alətləri üzrə faiz dərəcələrinə təsir göstərir və gəlirlik

əyrisinin formalaşması baxımından mühüm rol oynamaqdadır.

Mərkəzi Bankın emissiya etdiyi notlar REPO bazarında təminat qismində istifadə olunmaqla banklararası bazarın aktivləşməsinə müsbət təsir göstərir. Belə ki, yanvar-iyun aylarında banklararası REPO bazarında 1.6 mlrd. manatlıq 550 əqdin 1.1 mlrd. manatlıq 229 əqdi Mərkəzi Bankın notları əsasında bağlanmışdır.

Cari ilin I yarımilliyində məcburi ehtiyat normalarının ortalama rejimində tətbiqinin davam etdirilməsi banklar tərəfindən likvidliyin çevik idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amillərdən biri olmuşdur. Aparılmış monitorinqlərin nəticələrinə əsasən hesabat dövrü üzrə bütün aylarda bankların Mərkəzi Bankdakı müxbir hesablarının toplam qalıqları dövr üçün məcburi ehtiyat kimi saxlanmalı olan cəmi vəsaitlərin həcmi əhəmiyyətli üstələmişdir.

İnflyasiya təzyiqlərinin artdığı şəraitdə pul təklifinin effektiv tənzimlənməsi məqsədilə məcburi ehtiyat normalarından da daha aktiv

istifadə edilməsi qərara alınmışdır. Mərkəzi Bankın 6 iyun 2022-ci il tarixli qərarı ilə “Məcburi ehtiyatların norması, hesablanması və saxlanması Qaydası”na edilən dəyişikliklərin qüvvəyə minməsi məcburi ehtiyatlara dair çevik qərarların qəbuluna şərait yaradır. Eyni zamanda İdarə Heyətinin 17 iyun 2022-ci il tarixli qərarı ilə məcburi ehtiyat norması milli valyutada, həmçinin qiymətli metallarda cəlb edilmiş depozitlər üzrə 4%, xarici valyutada cəlb edilmiş depozitlər üzrə isə 5% səviyyəsində müəyyən olunmuşdur. Qərara alınmışdır ki, 2022-ci ilin avqust ayından başlayaraq bütün banklar məcburi ehtiyatları yeni normalara uyğun olaraq hesablamalı və növbəti saxlama dövründən etibarən təmin etməlidirlər.

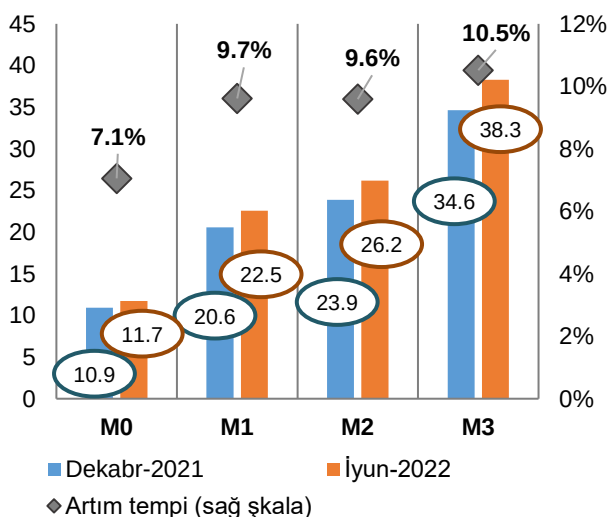
Hesabat dövründə pul siyasətinin yeni əməliyyat çərçivəsinin tətbiqinə başlanılması üzrə işlər davam etdirilmişdir. Pul siyasəti alətlərinin yeni konfigurasiyada tətbiqi perspektivdə bank sistemi tərəfindən likvidliyin daha effektiv idarə olunmasına, banklararası bazarda aktivliyin yüksəlməsinə, Mərkəzi Bankın faiz dəhlizinin təsirinin güclənməsinə şərait yaratmalıdır.

3.3. Pul təklifi

2022-ci ilin I yarısında manatla pul təklifi iqtisadiyyatın tələbatına uyğun olaraq idarə edilmişdir.

2022-ci ilin 6 ayı ərzində manatla pul bazası 12.7% azalmış və dövrün sonuna 15.7 mlrd. manat təşkil etmişdir. Vahid xəzinə hesabının qalığının dəyişimi və Mərkəzi Bankın sterilizasiya yönümlü açıq bazar əməliyyatları pul bazasının dəyişiminə təsir edən başlıca amillər olmuşdur. Ötən ilin sonunda sistem əhəmiyyətli bəzi banklarla aparılan müddətli depozit əməliyyatları təmizlənməklə isə manatla pul bazası 0.5% artmışdır.

Qrafik 33. Pul aqreqatları, mlrd. manat

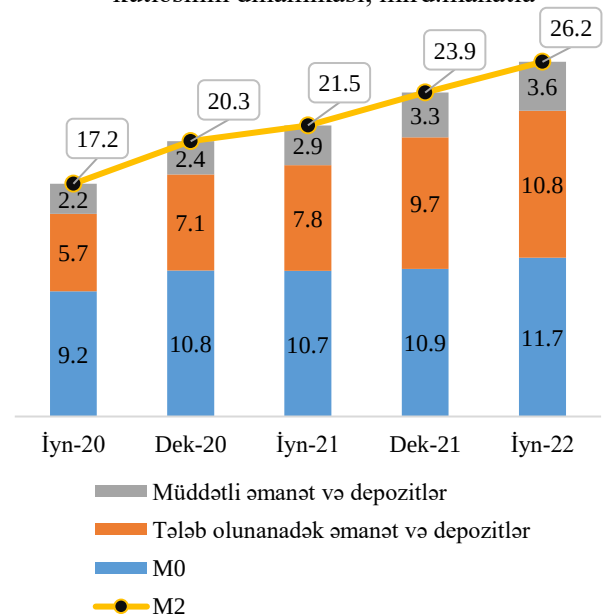
Mənbə: AMB

⁵ bank sistemindən kənarda nağd pul, bankların kassalarında və bankomatlarda olan pullar

Hesabat dövründə manatla pul bazasının struktur elementi olan dövriyyədəki nağd pulun həcmi ⁵ 4.7% artmış, manatla müxbir hesabların qalığı isə 51% azalmışdır.

Manatla geniş pul kütləsi (M2) I yarımillik ərzində 9.6% artaraq 26.2 mlrd. manat təşkil etmişdir.

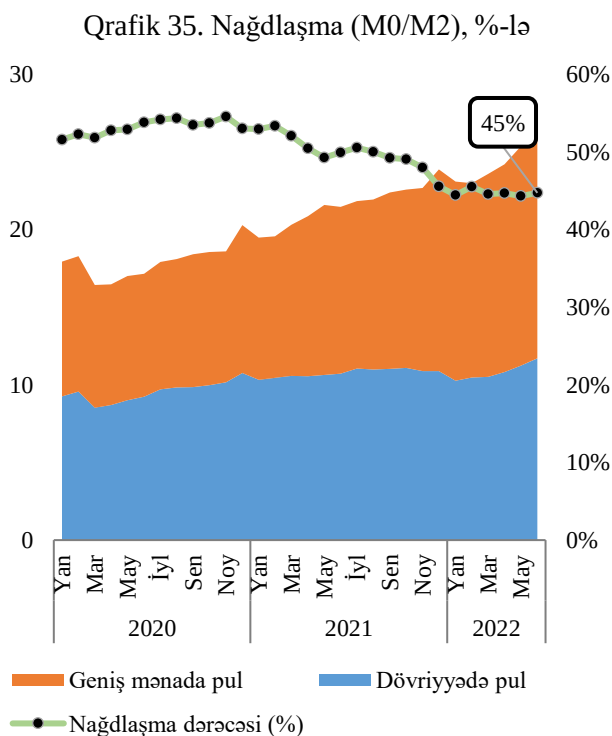
Qrafik 34. Manatla geniş mənada pul kütləsinin dinamikası, mlrd. manatla

Mənbə: AMB

Dövr ərzində M2 pul aqreqatının struktur elementləri fərqli templərlə artmışdır. Belə ki, M0 nağd pul kütləsi 7.1%, manatla tələb olunanadək əmanət və depozitlər 12.5% (M2-də xüsusi çəkisi 41%), müddətli əmanət və depozitlər isə

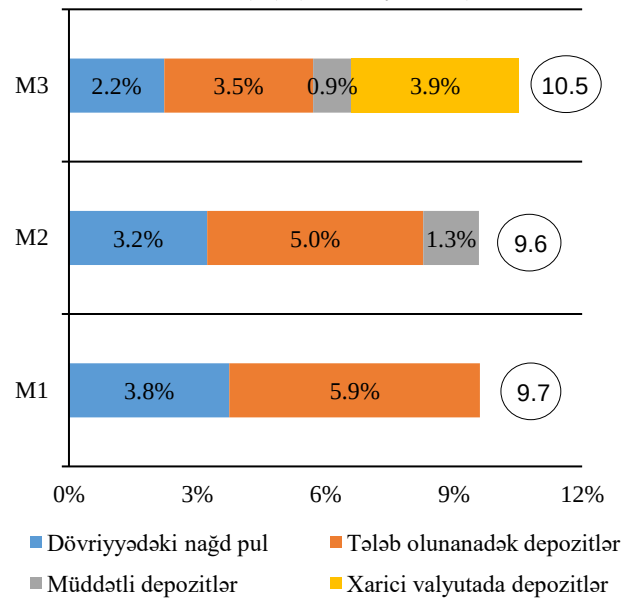
9.5% (M2-də xüsusi çəkisi 14%) artmışdır. Beləliklə, əmanət və depozitlərin nağd puldan daha sürətli artması hesabına nağdlaşma (M0/M2) ilin əvvəlindən 1% bəndi azalaraq dövrün sonuna 45% təşkil etmişdir.

Mənbə: AMB

2022-ci ilin I yarımilliyində M2 pul kütləsinin dəyişiminə əsas töhfə verən (53%) tələb olunanadək əmanət və depozitlər olmuşdur ki, bu da ölkədə nağdsızlaşmanın artımından irəli gəlir.

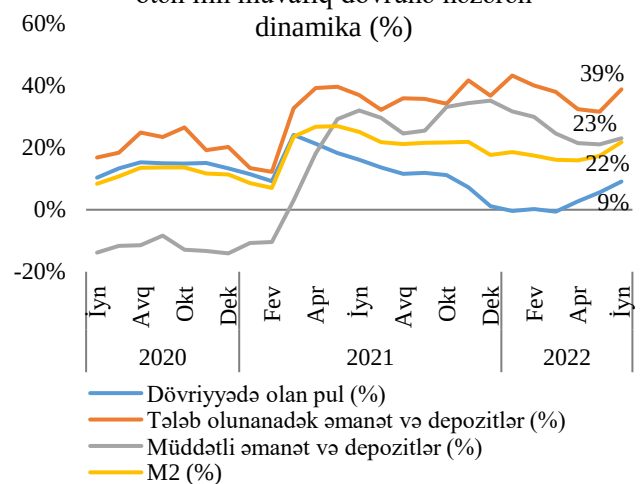
Qrafik 36. Pul aqreqatlarının komponentləri üzrə ümumi dəyişimə töhfəsi (%) (2022 I yarımil)

Mənbə: AMB

Ümumilikdə, uzunmüddətli dövrdə də M2-nin struktur komponentləri arasında tələb olunanadək əmanət və

Qrafik 37. M2 və komponentləri üzrə ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən dinamika (%)

depozitlər daha yüksək templə artır.

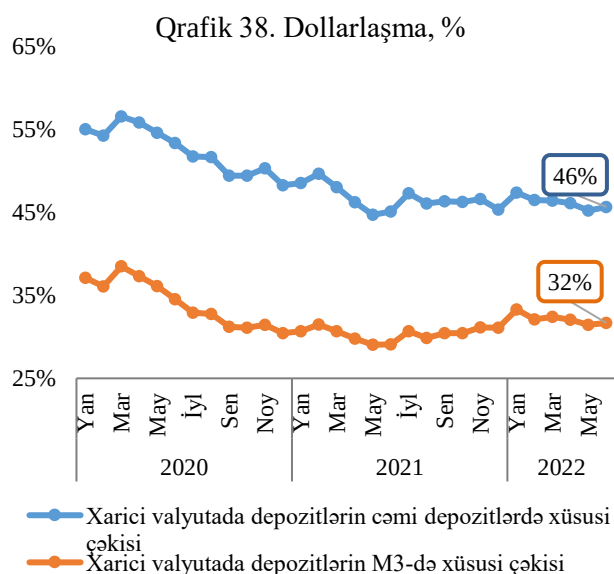
Mənbə: AMB

Hesabat dövründə geniş pul kütləsi (M3) 10.5% artmış və dövrün sonuna

38.3 mlrd.manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində M3 pul kütləsinin dəyişiminə həm Xalis Xarici Aktivlər (XXA) həm də Xalis Daxili Aktivlər (XDA) artırıcı təsir etmişdir. Belə ki, yarımillik ərzində XXA 8.3%, XDA isə 13.6% artmışdır.

2022-ci ilin ilk yarısında depozitlərin dollarlaşmasında azalma meyilləri davam etmişdir. Belə ki, xarici valyutada əmanət və depozitlərin cəmi əmanət və depozitlərdə xüsusi çəkisi 1 faiz bəndi azalaraq 46%-ə enmişdir. Xarici valyutada əmanət və depozitlərin M3 pul aqreqatında xüsusi çəkisi isə ilin əvvəlindən 0.6 faiz bəndi azalaraq yarımilliyyin sonuna 32% təşkil etmişdir.

Hüquqi şəxslərin depozitlərində xarici valyutanın payı yarımilliyyin sonuna 54.4% təşkil etmişdir. Fiziki şəxslərin əmanətlərinin dollarlaşma səviyyəsi isə 40.2% olmuşdur. Qeyri-rezident fiziki şəxslərin əmanətləri çıxılmaqla ev təsərrüfatlarının əmanətlərinin dollarlaşması I yarımillikdə 3 faiz bəndi azalaraq dövrün sonuna 38%-ə enmişdir.

Mənbə: AMB

İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər

Qrafiklər

Qrafik 1	İƏİT ölkələrində qabaqlayıcı iqtisadi aktivlik indeksləri -----	4
Qrafik 2	Qlobal iqtisadi artım proqnozu-----	5
Qrafik 3	Əmtəə qiymətləri indeksi -----	6
Qrafik 4	Dünya neft bazarı və proqnozu-----	7
Qrafik 5	Qlobal Təchizat Zəncirinin Təzyiq indeksi-----	7
Qrafik 6	Ticarət balansı -----	9
Qrafik 7	Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr -----	9
Qrafik 8	Xam neft və neft məhsullarının ixrac olunduğu ölkələr -----	10
Qrafik 9	Bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi -----	10
Qrafik 10	Sektorlar üzrə idxalın dinamikası -----	11
Qrafik 11	Bəzi məhsul qrupları üzrə idxalın dəyişimi -----	11
Qrafik 12	Ölkəyə daxil olan pul baratları -----	12
Qrafik 13	Xarici mənbələrdən əsas kapitalla investisiya qoyuluşları -----	12
Qrafik 14	İstehlak bazarında satışların həcmnin dəyişimi -----	14
Qrafik 15	Pərakəndə ticarət dövriyyəsinin artımı -----	15
Qrafik 16	Gəlirlərin və əməkhaqqının artım dinamikası -----	16
Qrafik 17	İnvestisiyaların dinamikası -----	17
Qrafik 18	İqtisadi artım dinamikası -----	19
Qrafik 19	Biznes İnam İndeksi -----	21
Qrafik 20	İqtisadi fəal və məşğul əhəlinin dinamikası -----	22
Qrafik 21	2022-ci ildə 12 aylıq inflyasiya -----	23
Qrafik 22	2022-ci ildə orta illik inflyasiya -----	23
Qrafik 23	İQİ komponentlərinin töhfəsi -----	24
Qrafik 24	Diffuziya indeksi-----	25
Qrafik 25	Qiymətlərin illik artım tempinə görə istehlak səbətinə mal və xidmətlərin xüsusi çəkisi-----	25
Qrafik 26	İstehlak səbətinə daxil olan mal və xidmətlərin sayı üzrə illik inflyasiyanın paylanması-----	25

Qrafik 27	Orta illik baza inflyasiyanın dəyişimi-----	26
Qrafik 28	Cari il üzrə istehsalçı qiymətləri indeksinin illik dəyişimi -----	28
Qrafik 29	Banklar tərəfindən nağd xarici valyutanın xalis satışı-----	30
Qrafik 30	Effektiv məzənnə indeksləri-----	31
Qrafik 31	Faiz dəhlizinin parametrləri -----	32
Qrafik 32	Mərkəzi Bank tərəfindən yerləşdirilmiş notların həcmi -----	33
Qrafik 33	Pul aqreqatları-----	35
Qrafik 34	Manatla geniş mənada pul kütləsinin dinamikası -----	35
Qrafik 35	Nağdlaşma -----	36
Qrafik 36	Pul aqreqatlarının komponentləri üzrə ümumi dəyişimə töhfəsi-----	36
Qrafik 37	M ₂ və komponentləri üzrə ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən dinamika ---	36
Qrafik 38	Dollarlaşma-----	37

Cədvəllər

Cədvəl 1	Ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı -----	15
Cədvəl 2	İnvestisiya mənbələri -----	17
Cədvəl 3	ÜDM-in strukturu -----	20
Cədvəl 4	Məhsul qrupları üzrə ərzaq qiymətlərinin illik dəyişim indeksi -----	23
Cədvəl 5	Əsas sahələr üzrə istehsalçı qiymətlər indeksinin illik dəyişimi-----	27
Cədvəl 6	Pul aqreqatları -----	39

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Tel.: (+99412) 493 11 22

<http://www.cbar.az>

Ünvan: AZ1014, Bakı, R.Behbudov küçəsi, 90